

ISSN: 1309 4173 (Online) 1309 - 4688 (Print)

Volume 6 Issue 6, p. 43-70, December 2014

Osmanlı Toplumunda Mahalleden İhraç Kararları ve Tatbiki: Konya Örneği (1645-1750)

Neighborhood Exile Decisions and its Execution in the Ottoman Society: Case Study of Konya (1645-1750)

Dr. Cemal Çetin
Selçuk Üniversitesi-Konya

Öz: Konya Şer'îye Sicilleri'nden istifade edilerek hazırlanan bu çalışma, Konya ve çevresinde meydana gelen mahalleden ihraç hadiselerini incelemektedir. Suç işleyen, ahlaksızlık yapan ve çevresine zarar veren kişilerin mahalleden ihraç talebini, kanunun kendilerine tanıdığı yetki çerçevesinde, bazen bir kardeş, bazen yeniçeri serdarı bazense dinî bir cemaatin temsilcisi mahkemeye intikal ettirebilmekteydi. Ancak asıl tepkiler mahalle sakinlerinden gelmekteydi. Bu çalışma vasıtasıyla ihraç hadiselerinin büyük bir çoğunluğunun, mahalle ahalisinden gelen talepler doğrultusunda olduğu tespit edilmiştir. Bunun yanında mahallelerinden çıkartılan kişilerin, mahalle ahalisinin onayıyla, eski mahallelerine dönebildikleri anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Mahallesi, Osmanlı Hukuku, Kanunnâme, Mahalleden İhraç, Konya, Sosyal Kontrol

Abstract: Relying on the Ottoman Konya court records, this article examines the neighborhood eviction cases in Konya and its vicinity. The Ottoman laws allowed the siblings of a perpetrator, the local Janissary commander or a clergy member as well as neighbors to file an eviction request to the court in order to evict criminal, immoral and harmful persons from a neighborhood. This article demonstrates that the majority of eviction requests came from the neighbors. Furthermore, the research shows that the evicted could be allowed to return to the neighborhood with the approval of neighbors.

Keywords: Ottoman Empire, Neighborhood, Ottoman Justice, Ottoman Code, Neighborhood Exile, Konya, Social Control

Giriş

Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminde kentleşme, yeni mahallelerin oluşumu ile aynı anlama gelebilmekteydi.¹ Bununla birlikte fethedilen şehirlerde mevcut mahallelerin fizikî ve sosyal dokusuna da, gerekli olmadıkça, müdahale edilmediği söylenebilir. Yeni bir mescit veya câmi, bazen onunla beraber diğer yapılar, tesis edildikçe, şehir bu yapılar etrafında gelişiyor ve yeni mahalleler ortaya çıkıyordu.²

Osmanlı toplumunda mahalle, özellikle yeni şekillendiği süreç zarfında, çeşitli düzeylerde akrabalık ilişkileri bulunan ve genellikle de aynı dine mensup kişilerden meydana

¹ Maurice M. Cerasi, *Osmanlı Kenti Osmanlı İmparatorluğu'nda 18. ve 19. Yüzyıllara Kent Uygarlığı ve Mimarisi*, Çev. Aslı Ataöv, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2001, s.71.

² Doğan Kuban, "Anadolu Türk Şehri Tarihi Gelişmesi, Sosyal ve Fizikî Özellikleri Üzerinde Bazı Gelişmeler", *Vakıflar Dergisi*, VIII, Ankara 1969, s.63; Tahsin Özcan, "Osmanlı Mahallesi Sosyal Kontrol ve Kefalet Sistemi", *Marife*, 1, Konya 2001. Bu husus mahallelerin isimlendirilmesinde de etken olabilmekteydi. Bkz. Rıfat Metin, "XVI. Yüzyılda Niğde ve Kırşehir Sancaklarında Mahalle Yapılanması", *Karadeniz Araştırmaları*, 20, Ankara 2009, s.48.

**History
Studies**

Volume 6
Issue 6
December
2014

gelmekteydi. Bu durum ortak özelliklere sahip, aynı oymak veya aynı aşirete mensup ailelerin birlikte yaşama isteği doğrultusunda kendiliğinden ortaya çıkmış olmakla birlikte, sonrasında bunun bir temayüle dönüştüğü söylenebilir.³ Bunun yanında, mülklerin satışı ya da kiralınması yoluyla, mahalleler arası geçişlerin olduğu görülmektedir.⁴ Bu durum, mahallenin heterojen bir yapıya bürünmesine neden olmakla birlikte, *mahalle* ve *mahalleli* bilincinin oluşmasına engel değildi.⁵

Camiler ve mescitler mahallelinin ibadet ettikleri, cemaat kimliği kazandıkları yerler olmalarının yanısıra; sosyalleştikleri, eğitim aldıkları, nikâh ve sünnet gibi organizasyonları için destek gördükleri, hutbeler aracılığı ile siyasî gelişmelerden haberdar oldukları, duyurularını yaptıkları, sosyal ve kültürel mekânlardır.⁶ Gayrimüslimlerin de, benzer bir biçimde, dinî birliklikleri ve kutsal mekânları vasıtasıyla sosyalleştikleri söylenebilir.⁷

Osmanlı mahalleleri, diğer özelliklerinin yanı sıra, sakinlerinin aynı deftere vergi mükellefi olarak kaydedildikleri, vergi üniteleridir. Bu bakımdan Osmanlılar devrinde mahalleli olmak, aynı ibadethaneye gitmenin yanında, aynı vergi ünitesine kaydedilmek anlamına da gelmekteydi.⁸

Mahallenin tanımları arasında nüfus ile ilgili bazı tespitler de⁹ yapılmış olmakla birlikte, bu hususu Osmanlı mahallelerinin oluşumları ya da büyüklükleri açısından temel referans kabul etmek doğru değildir.¹⁰

Geleneksel Osmanlı mahallesinin, henüz sınıf ve statü farklarının önem taşımayan fizikî bir mekân niteliğini taşıdığı, farklı iş kolları ve gelir gruplarına mensup olsalar da insanların birbirleriyle konuşup-görüştüklükleri bir birim olduğu anlaşılmaktadır.¹¹

Osmanlı Devleti'nde toplumsallaşma büyük ölçüde mahallelerde hayatîyet bulmakta olup,¹² kırsal kesimde ise mahallenin bu fonksiyonlarını köyler üstlenmektedir.¹³ Osmanlıların klasik dönemlerinden itibaren mahalle ve köy, iktisadî, malî ve idarî yönden, kendi içine kapalı en alt yönetim birimini oluşturmaktadır.¹⁴ Osmanlı hukukuna göre; mahalle ahali, mahallelerinde meydana gelen bir olayı aydınlığa çıkarmak ve olayın faili tespit edilemezse de, zararı karşılamak zorundaydı. Bu sebeple ahali, suç unsurlarını mahallelerinden uzak tutarak

³ Kuban, "Türk Şehri", s. 54; Cerasi, *Osmanlı Kenti*, s.71.

⁴ Özer Ergenç, "Osmanlı Şehrindeki "Mahalle"nin İşlev ve Nitelikleri Üzerine", *OA*, IV, İstanbul 1984, s.70-72.

⁵ Cem Bahar, "Kasap İlyas Mahallesi İstanbul'un Bir Mahallesinin Sosyal ve Demografik Portresi: 1546-1885", *İstanbul Araştırmaları*, 4, İstanbul 1998, s.16.

⁶ Özer Ergenç, *XVI. Yüzyılda Ankara ve Konya*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2012s. 208-209; Adalet Bayramoğlu Alada, *Osmanlı Şehrinde Mahalle*, Sümer Kitabevi, İstanbul 2008, s. 38; Metin, "Mahalle", s.46; Mehmet Bayartan, "Osmanlı Şehrinde Bir İdari Birim: Mahalle", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Dergisi*, S.13, İstanbul 2005, s.100.

⁷ Ali Güler, "Osmanlı Devleti'nde Gayrimüslimlerin Din-İbadet, Eğitim-Öğretim Hürriyetleri ve Bu Bakımdan "Kilise Defterleri"nin Kaynak Olarak Önemi (4 Numaralı Kilise Defteri'nden Örnek Fermanlar)", *OTAM*, S.9, Ankara 1998, s.158.

⁸ Hülya Taş, *XVII. Yüzyılda Ankara*, (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi), Ankara 2004, s. 110; İsmail Kıvrım, "Osmanlı Mahallesinde Gündelik Hayat (17. Yüzyılda Gaziantep Örneği)", *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8, Gaziantep 2009, s.232.

⁹ Suraiya Faroqhi, *Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam Ortaçağdan Yirminci Yüzyıla*, Çev. Elif Kılıç, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2009, s.183.

¹⁰ Ali Murat Yel-Mustafa Sabri Küçükbaşçı, "Mahalle", *DİA*, XXVII, Ankara 2003, s.325.

¹¹ İlber Ortaylı, *Türkiye Teşkilât ve İdare Tarihi*, Cedit Neşriyat Yayınları, Ankara 2007, s.305-306.

¹² Ergenç, *Ankara ve Konya*, s.199-200.

¹³ Musa Şahin-Esra Işık, "Osmanlıdan Cumhuriyete Mahalle Yönetimi", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 30, Kütahya 2011, s.224.

¹⁴ Ali Murat Yel-Mustafa Sabri Küçükbaşçı, "Mahalle", *DİA*, XXVII, Ankara 2003, s.325.

JHS

44

*History
Studies*

*Volume 6
Issue 6
December
2014*

korunmaya çalışmaktaydı.¹⁵ Toplumsal düzenin devamı için birbirine karşı sorumlu ve kefil olan bireylerden oluşan toplumda, hiçbir fert çevresinde meydana gelen olaylara tepkisiz kalamamaktadır.¹⁶ Bunun bir sonucu olarak mahalle yaşantısına zarar verecek kişilerin uyarıldığı, tehdit edildiği ve yine ıslah olmamışlarsa nihayetinde mahalleden ihraç edildiği görülmektedir.¹⁷

Bu yönüyle mahalleden ihraç, öncelikli olarak mahalle yaşantısının güven ve istikrarını sağlamaya yönelik bir karar gibi gözükmektedir. Bunun yanında mahalle ahalisine zararı dokunan, bu suretle aralarındaki güven duygusu ve komşuluk ilişkileri bitmiş kişilerin de burada oturmaları oldukça mahsurlu olmalıdır. Yani doğal süreç söz konusu kişilerin artık güven, itibar ve saygınlıklarını yitirdikleri, düşmanlık, kin veya nefretlerini kazandıkları bu mahalleden, kendi rızalarıyla ya da kanun yoluyla, başka yerlere taşınmalarını gerektirmektedir. Kanun zoru olmadan, psikolojik ve sosyal baskılar vasıtasıyla mahalleden uzaklaştırılan kişi veya ailelerin mevcut olduğu görülmektedir.¹⁸ Ancak bu şekilde meydana gelen bir uzaklaşma, genellikle kanunî bir işlem gerektirmediği için, resmî belgelere çok fazla yansımamaktadır.

Mahalleden ihraç daha önceden çalışılmamış bir konu değildir. Daha öncesinde Kayseri Şer'iyeye Sicilleri¹⁹ Ayntap Şer'iyeye Sicilleri²⁰ ve Bursa Şer'iyeye Sicilleri²¹ kullanılmak suretiyle, mahalleden ihraç konusu işlenmiştir. Ancak Anadolu'nun önemli kentlerinden olan ve şer'iyeye sicillerinde bu konu hakkında yeterli veri bulunan Konya için mahalleden ihraç hadiselerinin müstakilen incelendiği bir araştırma yapılmamıştır.²² Elinizdeki bu çalışma, öncelikli olarak bu eksikliği gidermek adına, 1645-1750 tarihleri arasında Konya'da meydana gelen 75 hadise üzerinden, Osmanlı Devleti'nde mahalleden ihraç kararlarını ve bu kararların uygulanmasını incelemeye yöneliktir.²³ Yukarıda bahsedilen çalışmalarda, daha çok mahalle ahalisinin yaptırım gücü ile bu gücün doğru kullanılıp-kullanılmadığının üzerinde durulmuştur. Bu sebeple "mahalleden ihraç" olgusunun, mahallelinin yaptırım gücünün dışında da incelenmesinin gerektiği ortadadır. Bu çalışma esnasında, mahallenin işlevlerinin yanı sıra, mahalleden ihraca hangi durumlarda ve ne sıklıkla başvurulduğu, mahkemeye sunulan gerekçelerin gerçeklikle ilişkisi, mahalleden ihraç ve kefalet ilişkisi, ihraç edilen kişilerin sayıları ve toplumsal statüleri, mahalleden ihracın suç ve suçluyla mücadeledeki rolü gibi konular üzerinde durulacaktır.

JHS
45

*History
Studies*

*Volume 6
Issue 6
December
2014*

¹⁵ Ergenç, *Ankara ve Konya*, s.75; Özden Tok, "Kadı Sicilleri Işığında Osmanlı Şehrindeki Mahalleden İhraç Kararlarında Mahalle Ahalisinin Rolü (XVII. Ve XVIII. Yüzyıllarda Kayseri Örneği)", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.15, Kayseri 2005, s.162; *Konya Şer'iyeye Sicili* (KŞS) 53 /77-1; KŞS 53 /84-1.

¹⁶ Yusuf Küçükdağ, *Lâle Devri'nde Konya*, (Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi), Konya 1989, s.107.

¹⁷ KŞS 54 / 84-2.

¹⁸ Konya Kazası Çavuş Mahallesi ahalilerinin, misafir sıfatıyla mahallelerine yerleşen kişilere "çıkın mahallelerimizden" diye tazyik yaptıkları görülmektedir. KŞS 47 /199-3; Mahallelinin su-i hal tespitinde bulunduğu Süleyman b. Abdülkerim ve zevcesi Marziye bt. Nebî'nin, mahallelinin baskısına gerek kalmadan, başka bir mahalleye taşınmayı kabul ettikleri görülmektedir. KŞS 47 /130-4.

¹⁹ Tok, "İhraç", s.155-173.

²⁰ İbrahim Ethem Çakır, "XVI. Yüzyılda Ayntap'da Toplumsal Kontrol Aracı Olarak Mahalle Halkının Rolü", *Bilig*, 63, 2012, s.31-54.

²¹ Raif Kaplanoğlu, "Mahalle Hukukunda "Hüsni hal", "Su-i hal" ve Mahalleden İhraç Kararları", https://www.academia.edu/5413125/Mahalle_Hukukunda_Husni-hal_Su-i_hal_ve_Mahalleden_Ihraç_Kararları, (ET: 18.07.2014).

²² Hayri Erten mahalle bilinci konusunu incelerken, nispeten mahalleden ihraç hadiselerinden de bahsetmiştir. Bkz. "Neighborhood Consciousness as a Social Control Mechanism According to the Ottoman Judicial Records in the 17th and 18th centuries (The Case of Konya)", *Bilig*, 62, s.128-130.

²³ Bu hadiselerin kaydedildiği Konya Şer'iyeye Sicillerine ait defter ve sayfa numaraları ekteki tabloda gösterilmiştir. Tablo I.

A. Mahalle Ahalisi ve Birey

Mahalleden ihraç davalarında kararın kaynağı, kanunun vermiş olduğu yetki çerçevesinde, mahalle ahalisidir.²⁴ Osmanlı mahallesinde kimlerin yaşadığı ve bu kişileri aynı mahallede yaşamaya iten etkenlerin neler olduğu hususunda, bütün mahalle oluşumları için aynı şeyleri söylemek mümkün olmasa da, bazı tespitler yapmak mümkündür. Ana hatlarıyla insanların aynı yerlerde ve birbirine yakın oturmalarında akrabalık ilişkileri²⁵ ile aynı meslekleri icra ediyor olmalarının²⁶ önemli birer etken olduğu bilinmektedir. Bunun yanında, zarurî bir şart değilse de, insanların birlikte yaşama arzularında aynı dinden olmanın da, en az akrabalık ilişkileri kadar, önemli bir etken olduğu düşünülebilir.²⁷ Kaldı ki Osmanlı yönetimi bir takım pratik ve hukukî sebeplerle, tebaasını inanç yönünden ayrıma tabi tutmakta²⁸ ve gayrimüslimlerin dağınık bir şekilde yaşamalarını da genellikle uygun görmemekteydi.²⁹ Bu açıdan, kentin büyüklüğü ve demografik yapısı nispetinde, aynı dine mensup kişilerin genellikle bir arada ve aynı mahallelerde yaşadıklarını söylemek mümkündür. Bunu tasdik edecek şekilde Osmanlı kentlerinde yalnızca Müslümanların ikamet ettiği mahalleler olduğu gibi³⁰, gayrimüslimlerin de, bir cemaat teşkil edecek şekilde, birarada yaşadıkları mahalleler bulunmaktadır.³¹ Yine ihtida eden bazı kişilerin, belki de akraba ya da eski dindaşlarının eleştirilerine maruz kalmamak için, yalnızca Müslümanların ikamet ettiği mahallelere taşındıkları görülmektedir.³² Bunun yanında müslim ve gayrimüslimlerin bir arada yaşadıkları mahalle sayısı da az değildir.³³

Özgür bir Müslümanın bile, mülk sahibi olmadan veya kendisine kefil olacak birilerini bulmadan yeni bir mahalleye taşınmasının mümkün olmadığı anlaşılmaktadır. Nitekim taşra yöneticilerinin, bazı gerekçelerle, ahaliye "...mahallenize kefilsiz kimesne koymayasınız..." şeklinde ikazda buldukları görülmektedir.³⁴ Meskûn mahallerde can ve mal güvenliğinin sağlanması, ahlakî değerlerin korunması ve idarî mekanizmanın rahat işlemesi açısından kefillik sistemi mümkün olduğu ölçüde işletilmiştir. Mahalle sakinlerinin birbirilerine *müteselsil* yani zincirleme kefil yapılmaları suretiyle geliştirilen otokontrol mekanizması ile bütün şehrin güvenliğinin sağlanması amaçlanmıştır.³⁵ Hâlihazırda mahallede ikamet eden

²⁴ Tok, "İhraç", s.169.

²⁵ Faroqi, *Osmanlı Kültürü*, s.183.

²⁶ Özer Ergenç, "Osmanlı Şehrinde Esnâf Örgütlerinin Fizik Yapıya Etkileri", *I. Uluslararası Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi Kongresi Tebliğleri (Ankara, 11-13 Temmuz 1977)*, Ankara 1978, s.104.

²⁷ Ergenç, *Ankara ve Konya*, s. 199-200; Nurcan Abacı, *Bursa Şehri'nde Osmanlı Hukuku'nun Uygulanması (17. Yüzyıl)*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001, s.199.

²⁸ Cerasi, *Osmanlı Kenti*, s.73.

²⁹ Ahmet Refik, *Onbirinci Asr-ı Hicri'de İstanbul Hayatı (1592-1688)*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1988, s.53-54; Ahmet Refik, *Onikinci Asr-ı Hicri'de İstanbul Hayatı (1689-1785)*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1988, s.30-31.

³⁰ Konya örneğinde yaklaşık 140 mahallenin bulunduğu XVIII. Yüzyıl boyunca, gayrimüslimlerin ikamet ettikleri mahalle sayısı toplamda 63'tür. Ali Özgökmen, *Konya Şer'îye Sicilleri Işığında Müslim Gayr-ı Müslim Münasebetleri (1700-1800)*, (Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi), Konya 1996, s.14-15; Mehmet Aydın, "Konya Şer'îye Sicillerine Göre XVIII. Yüzyılda Konya'da Gayri Müslimlerin Oturdıkları Mahalleler, Nüfus Durumları ve Sosyo-Kültürel Çevre", *XIII. Türk Tarih Kongresi Ankara, 4-8 Ekim 1999, Kongreye Sunulan Bildiriler*, III. Cilt III. Kısım, TTK, Ankara 2002, s.1390-1392.

³¹ Konya'da gayrimüslimlerin yoğun olarak yaşadığı yer İçkale Mahallesi'dir. Özgökmen, *Gayr-ı Müslim*, s.14; Aydın, "Gayri Müslimler", s.1390.

³² Küçükdağ, *Konya*, s.79.

³³ Özgökmen, *Gayr-ı Müslim*, s.14-16. Lale Devri'nde 140 mahallenin 89'unda yalnızca Müslümanların ikamet ettiği, 51 mahallede ise Müslim ve gayrimüslimlerin bir arada yaşadıkları anlaşılmaktadır. Küçükdağ, *Konya*, s.82-87.

³⁴ KŞS 53 /247-1.

³⁵ Kefillik hakkında bkz. Özcan, "Kefalet", s. 132-136; Osman Uysal, "XIX. Yüzyılda Osmanlı'da İç Güvenlik ve Asayişin Temini Açısından Kefalet Sistemi", http://karesitarih.balikesir.edu.tr/1_XIX_yuzyil_kefalet.pdf, (ET:25.07.2014), s.4-13.

JHS
46

*History
Studies*

*Volume 6
Issue 6
December
2014*

ancak kendisinden emin olunmayan veya şerrinden korkulan kişilerden de, tıpkı ilk geldiklerinde olduğu gibi, kefil talep edildiği görülmektedir.³⁶ Bu suretle tanınmayan, nitelikleri bilinmeyen ya da kendisinden endişe duyulan bir kişinin görüntüsü, güvenilir kabul edilen başka bir birey/bireylerin kefaletiyle, “güvenilir bir vatandaş” algısına dönüşmekteydi.³⁷

Mahallenin dirlik ve düzeni tüm mahalle ahalisinin sorumluluğunda olduğu için, mahalle içerisinde suç ve suçlulara müsamaha edilmez, baskı ya da şikâyet yoluyla, engellenmeye çalışılırdı.³⁸ Bu uygulama, bireyin, “yalnızca kendisinin ve ailesinin fillerinden sorumlu olması” prensibinin önüne geçerek³⁹, kamu düzeninin korunmasına katkı sağlamaktaydı.⁴⁰

Osmanlı toplumunda birey⁴¹ için mahalle, kimliğinin tamamlayıcı bir parçası, yaşadığı ve ait olduğu alan; devlet açısından ise yönetilenler ile her türlü resmî ilişkilerin sağlandığı bir ara birim, toplumsal ve malî kontrol sahası anlamlarına gelebilmektedir.⁴² Devlet için bireyin- özellikle de yetişkin ve vergi mükellefi olanlarının- nerede ikamet ettiğinin bilinmesi oldukça önem taşımaktadır. Bu doğrultuda resmî işlemlerde kimlik tespiti yapılırken ilk aktarılan bilginin, kişinin yaşadığı mahalle/köyün adı olduğu görülmektedir.⁴³ Sonrasında şahsın adı, baba adı, cinsiyeti ve mensup olduğu din kayıtlara geçirilmektedir.⁴⁴ Bu husus kimlik tespitinin genelden özele doğru yapılması anlamına gelebildiği gibi, kişinin öncelikli olarak yaşadığı yer ile ilişkilendirilmesi zaruretini ortaya koymaktadır. Özellikle hukukî konularda bu keyfiyet daha da önem kazanmakta olup, davalının ya da davacının nasıl birisi olduğu sorusuna kimlerin cevap verebileceğinin tespitine yarıyordu.⁴⁵

Mahallelinin hukukî süreçte ve karar mekanizmasının işleyişinde bu derece etkin rol oynaması, bir tesadüf olmayıp, kişisel mahremiyete ve özel yaşama ait sırlara vakıf olmasıyla ilgilidir. Osmanlı mahalle düzeni, ailevî ve kişisel mahremiyetin sınırlarını oldukça daraltıp, herkesin birbirini izlemesini ve karşılıklı kanaat sahibi olmasını sağlıyordu.⁴⁶ Kişisel mahremiyetin sınırlarının bu derece dar olmasındaki en büyük etkenlerden birisi de şüphesiz

JHS
47

History
Studies

Volume 6
Issue 6
December
2014

³⁶ İsmail Kıvrım, *Şer'îye Sicillerine Göre XVII. Yüzyılda Konya ve Ayıntâb Şehirlerinde Gündelik Hayat (1670–1680)*, (Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi), Konya 2005, s. 108; *KŞS 19 /10-2*; kendisinden korkulan köle için sahiplerinin kefil olması *KŞS 23 /57-2*

³⁷ Abdullah Saydam, “Kamu Hizmeti Yaptırma ve Suçu Önleme Yöntemi Olarak Osmanlılarda Kefâlet Usûlü”, *Tarih ve Toplum*, 28, S.164, İstanbul 1997, s.68.

³⁸ Küçükdağ, *Konya*, s.80.

³⁹ Abacı, *Hukuk*, s.201.

⁴⁰ Muhammed Yazıcı, “XVI. Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı Devleti’nde Kamu Düzeninin İşleyişini Etkileyen Unsurlar Üzerine”, *Asia Minor Studies-International Journal of Social Sciences*, I, 1, Kilis 2013, s.169-170.

⁴¹ Osmanlı’da bireyin tanımı ve konumu için bkz. Cemal Kafadar, *Kim var imiş biz burada yoğ iken, Dört Osmanlı: Yeniçeri, Tüccar, Derviş ve Hatun*, Metis Yayınları, İstanbul 2009, s. 21; Turan Açık, “Yeminin İki Yüzü: Vicdanı ve Toplumsal Kanaat Arasında Osmanlı Bireyi”, *History Studies*, V, Samsun 2013, s.1-19.

⁴² Yazıcı, “Kamu Düzeni”, s.169-170.

⁴³ Işık Tamdoğan-Abel, “Osmanlı Döneminden Günümüz Türkiye’sine “Bizim mahalle”, <http://www.os-ar.com/modules.php?name=Encyclopedia&op=content&tid=501674>, (ET: 25.07.2014); Tok, “İhraç”, s. 156; Erten, “Social Control”, s.121.

⁴⁴ Örnek dava kayıtları için bkz. İzzet Sak, *10 Numaralı Konya Şer'îye Sicili (1070-1071/1659-1661) (Transkripsiyon)*, Selçuk Üniversitesi, Konya 2003; İzzet Sak – Cemal Çetin, *45 Numaralı Konya Şer'îye Sicili (1126-1127/1714-1715)* Konya 2008; İbrahim Solak – İzzet Sak, *38 Numaralı Konya Şer'îye Sicili (1103-1104/1692-1693)*, Selçuk Üniversitesi, Konya 2014.

⁴⁵ Uriel Heyd, “Eski Osmanlı Ceza Hukukunda Kanun ve Şeriat”, Terc. Selâhaddin Eroğlu, *AÜİFD*, XXVI, s.644; Tok, “İhraç”, s.161.

⁴⁶ Fikret Yılmaz, “Zina ve Fuhuş Arasında Kalanlar Fahişe, Subaşıya Karşı”, *Toplumsal Tarih*, 220, Nisan 2012, s. 23; Bu anlamda mahallenin her yerde gözleri vardır. Bkz. Köksal Alver, *Mahalle-Mahallenin Toplumsal ve Mekânsal Portresi-*, Hece Yayınları, Ankara 2013, s. 164-165. Mahalle yaşantısının Avrupa’da benzer olduğu ve mahallenin “...herkesin başkasını gözlerken başkası tarafından da gözetlendiği bir yer...” olarak tanımlandığı görülmektedir. Arlette Farge, “Aileler. Şeref ve Gizlilik”, *Özel Hayatın Tarihi, III Rönesans’tan Aydınlanma’ya*, Haz. Philippe Aries-Georges Duby, Çev. Devrim Çetinkasap, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2007, s. 642.

küçük arsalar üzerine birbirine bitişik şekilde inşa edilen evlerdir. Her ne kadar konumu ayarlanan pencereler ve yükseltilen duvarlar⁴⁷ sebebiyle komşunun evini ve avlusunu görmek pek mümkün olmasa da, normal konuşmaların yanında, evin özeline ait olanları bile komşunun kulağına gidebilmekteydi.⁴⁸

Resim 1: Kadınları gözetleyen adamın suçüstü yakalanması.⁴⁹

Osmanlı Devleti'nde bir kişinin suç işleme potansiyeli, mahallelisinin onun hakkındaki kanaatine göre, ana hatlarıyla *hüsn-i hal* veya *su-i hal* olarak nitelendirilmekteydi. Hüsn-i hal sahibi olan bir kişinin suç işleme ihtimali ne kadar düşükse, *su-i hal* üzere olan kişinin de o kadar yüksekti. Mahalle ahalisinin gözünde ferdin güvenilir olup-olmadığının ya da suça yatkınlığının belirtilmesi için bir takım kalıp ifadeler bulunmaktaydı. Bir kişinin, kadın veya erkek olsun, hüsn-i halinin en net ve kesin ifadesi, “kendi halinde olmak”⁵⁰tır. Herhangi bir kişinin *kendi halinde olduğu* söyleniyorsa, bundan kastedilen onun Allah'ın emir ve yasaklarına uyduğu, zina ve fuhuşa yaklaşmadığı, kanun dışı işlere meyletmediği, toplumun hoş karşılamadığı eylemlerden uzak durduğu, çevresindekilerin elinden ve dilinden emin olduğudur.⁵¹ Bütün bunların ötesinde söz konusu kişinin suç işlemiş olma ihtimalinin, suçun niteliği her ne olursa olsun, çok düşük olduğu ifade edilmektedir. Bununla birlikte erkeklerin mahalle cemaatiyle namaza katılmaları⁵², kadınların ise *namusuna düşkün* (ehl-i 'ırz)⁵³, *dindâr*

⁴⁷ Bazen yükseltilen duvarların, görsel mahremiyeti bile engelleyemediği anlaşılmaktadır. *KŞS* 37 /57-2.

⁴⁸ Faroqhi, *Osmanlı Kültürü*, s.197.

⁴⁹ Zenânnâme. İÜK, T5502'de bulunan bu resim, Metin And, *Osmanlı Tasvir Sanatları: 1 Minyatür*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2004, s.386'dan alınmıştır.

⁵⁰ Kendisine herhangi bir suç isnadında bulunulan kişilerin, masum olduklarını iddia eden mahalle ahali tarafından en çok kullanılan tabirlerden birisidir. Örnek olarak bkz. *KŞS*. 10 /17-3, 39-1.

⁵¹ “...mezburların şerlerinden havf (korkmak) eylediğimizden yatsı namazı için mescitlerimize varmağa her birimiz acizleriz...” diyerek Ali Beşe, Mehmed ve Süleyman Beşe'nin su-i hallerini ihbar etmişlerdir. *KŞS* 13 /30-1.

⁵² Ergenç, *Ankara ve Konya*, s.203.

⁵³ *KŞS* 37 /74-2.

JHS
48

History
Studies

Volume 6
Issue 6
December
2014

(sâliha) ve doğru yolda olmaları (müstakîme)⁵⁴ bu güvenilirliği pekiştirecek hususlardandır. Kadınların namaz kılip-kılmadıklarını takip etmek güç olmakla birlikte, erkeklerin cemaate katılıp-katılmadıklarının tespiti oldukça kolay olduğu için⁵⁵ erkeklerin namazına vurgu yapılması olağandır. Bununla bağlantılı olarak Osmanlı kanunnâmelerinde namaz kılmayanlara verilecek cezalar ile ilgili hüküm bulunduğu gibi⁵⁶ muhtelif dönemlerde yayınlanan padişah fermanları vasıtasıyla da namaz kılmayanların, tenbih ve tehdit yoluyla uyarılarak namaza devamları sağlanılmaya çalışılmıştır.⁵⁷ Namazını cemaatle kılan kişilerin “Allah’tan korkan, kulundan utanan” kişiler olduklarının da bir delili niteliğinde olmalıdır. Cemaatle namaz kılmak dinî ve ahlakî referanslar kadar kişinin ne kadar sosyalleştiği ile mahallelinin “yüzüne bakacak yüzünün olması/olmaması” bağlamında karşılıklı güven açısından önemli bir süreç olmalıdır. Yine bu tür karşılaşmalarda en basitinden *vaaz* veya *nasihat etme*, *kınama*, *ayıplama*, *tahkir etme* gibi toplumsal kontrol mekanizmalarının da devreye girmesi mümkündür. Bu tür ihtimaller dâhilinde cemaatle namaz kılanların toplum nezdinde güvenilir kabul edilmesi, kişi çok art niyetli olmadığı ve takiyye yapmadığı müddetçe, doğal gözükmetedir.

Mahallesinde iyi ya da kötü olarak tanınıyor olmak kişinin suçlu veya masum olduğunun kanıtlanmasında çok önemli bir işleve sahiptir.⁵⁸ Bununla ilgili olarak incelenen dava örneklerinde davanın niteliğine ve davalının cinsiyetine göre “sû-i hâl”e gerekçe teşkil eden suçlamaların değişebildiği anlaşılmıştır. Ancak *kendi halinde olmama*, *yer içer uyur ta’bîr olunmak*⁵⁹, *harâm-zâde*, *gammâz* ve *şerir olmak*⁶⁰, *fahişe olmak*⁶¹, *nâ-mahremden ictinabı olmamak*⁶², *bî-namâz olmak*⁶³, *şakî olmak*⁶⁴, *şerlerinden havf eylemek*, *şurb-ı hamr*⁶⁵, *evzâ’ ve etvârından hoşnûd olmamak*⁶⁶ gibi terim ve tanımlar en sık kullanılan *su-i hal* ifadeleridir. Bu ifadeler muğlak ve genel ifadeler olsa da davacının, sû-i hâlinin tescilini istediği davalıya isnad edilen suçlamalar daha somut olabilmektedir.⁶⁷ Bunların komşusuna tecavüze yeltenen⁶⁸ veya tecavüz eden⁶⁹, karısını döven⁷⁰, hırsızlık yapan⁷¹, cinayet işleyen⁷² ve benzeri suçlarla anılan kişiler oldukları anlaşılmaktadır.⁷³

Bazı durumlarda ferdin ifadeleri de tüm mahalleliyi töhmet altına sokabilmekteydi. Mahallede meydana gelen hırsızlık, yaralanma ve ölüm gibi vak’alarda, olay mahallinde

JHS
49

**History
Studies**

Volume 6
Issue 6
December
2014

⁵⁴ KŞS 11 /36-2; KŞS 14 /16-1.

⁵⁵ Aydoğan Demir, “Kanunî Sultan Süleyman’ın terk-i salât edenlerle ilgili fermanı”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, II, İzmir 1984, s.48.

⁵⁶ Uriel Heyd, *Studies in Old Criminal Ottoman Law*, The Clarendon Press, Oxford 1973, s. 84; Demir, “Terk-i Salât”, s. 48.

⁵⁷ Demir, “Terk-i Salât”, s. 46-49.

⁵⁸ Örnekler için bkz. Harun Er, *1700-1725 Yılları Arasında Konya Mahkemesi’ne İntikal Eden Adli Olaylar*, (Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi), Konya 2006, s.72.

⁵⁹ KŞS 37 /60-2.

⁶⁰ KŞS 11 /138-5.

⁶¹ KŞS 11 /164-5; KŞS 18 /166-1.

⁶² KŞS 11 /84-5; KŞS 11 /164-5.

⁶³ KŞS 37 /57-2; KŞS 37 /109-1.

⁶⁴ KŞS 37 /57-2.

⁶⁵ KŞS 13 /30-1.

⁶⁶ KŞS 52 /192-2.

⁶⁷ Tok, “İhraç”, s.166.

⁶⁸ KŞS 37 /45-1; KŞS 37 /52-4.

⁶⁹ KŞS 37 /60-2.

⁷⁰ KŞS 37 /109-1.

⁷¹ KŞS 11 /136-1.

⁷² İpçioğlu, *Aile*, s.104; KŞS 54 /39-1, 2.

⁷³ Tok, “İhraç”, s.166; KŞS 54 /84-2.

yaşayanlar kanunen töhmet altında kalmaktaydı. Bunun önüne geçmek için olayların mağdurlarının mahkemeye başvurarak, mahalleden davalarının olmadığını tescil ettirdikleri görülmektedir. Bu durum hukukî bir zorunluluk olmamakla birlikte, mahalle içinde yürütülecek bir soruşturma sebebiyle ahalinin huzursuz edilmemesi ve töhmet altında kalmaması için alınan önlem olmalıdır.⁷⁴ Yine faili bilinen cinayet hadiseleri de mahkeme vasıtasıyla kayıt altına alınarak, olayın meydana geldiği mahallenin ahalisi soruşturma ve koşuşturmanın dışında tutulmaktadır.⁷⁵

Ahalinin birbirinin hareketlerini -birazda refleksi olarak- gözlemlediği, rutine uymayan birşeyler olduğunda bunu başkalarıyla paylaştığı, hatta o dönemin savcıları gibi hizmet veren subaşılar ihbarda bulunduğu anlaşılmaktadır.⁷⁶ Nasıl ki mahalle ahalisi bireyin yanlış fiillerine tepki gösteriyorsa; bazı bireyler de, yaşadıkları bazı olumsuzluklar sebebiyle, mahalle ahalisine öfkelenip, mahalleden göç etme kararı alıyorlardı. Hatta nikâhları üzerine yemin ederek de hem öfkelerine hem de kararlılıklarına vurgu yapıyorlardı.⁷⁷

Osmanlı'da mahalle ahalisi kendi kaderi üzerinde söz söyleyebilen, gerektiğinde olayların seyrine müdahale edebilen bir topluluk özelliği taşımaktadır. Birbirlerinin haklarına riayet ettikleri gibi suçluların tespiti ve cezalandırılması, alınacak vergilerin tespiti, görevli olan kişilerin kontrolleri, gerektiğinde bu kişilerin görevlerinden alınması, ihtiyaç duyulan hizmetlerin yerine getirilmesi gibi pek çok konuda etkin rol oynamışlardır.⁷⁸ Mahkemeye yansıyan davanın niteliğine göre *mahallesi ahalisi*⁷⁹ ya da *mahallem ahalisi*⁸⁰ olarak tanımlanan kişiler, mahalleli adına konuşan, genellikle, yetişkin erkeklerdir.⁸¹ Müslümanlarla ilgili davalarda örnek bulunmamakla birlikte, gayrimüslimlerle ilgili davalarda hem ihraç talebinde bulunan hem de kişinin su-i haline şahitlik yapanlar arasında gayri müslimler de bulunmaktadır.⁸² Bu suretle mahalleli adına konuşan kişilerin sayısı 3-15 arasında değişmektedir. Ancak nadiren de olsa bu sayı 60 kişiye de ulaşabilmekteydi.⁸³ Mahkemeye gelen bu kişilerin, kimler tarafından ve ne şekilde yetkilendirildikleri bilinmemekle birlikte, bunların kişisel husumetlerinden ziyade, toplumsal faydayı öne çıkarmış olmaları gerekmektedir.

B. Mahalleden İhraç ve Hukukî Dayanakları

Osmanlılarda mahalle/köy ahalisi, ahlâk dışı davranışlarda bulunan veya kanuna karşı gelen kişileri, kanunnâmelerin onlara verdikleri yetki çerçevesinde, mahalle veya köylerinden çıkartma hakkına sahip olmuştur.⁸⁴ Bununla ilgili bilinen ilk hüküm, I. Selim Kanunnâmesi'nde yer almaktadır.⁸⁵ Yine Kanunî Sultan Süleyman⁸⁶, II. Selim⁸⁷ ve IV.

⁷⁴ KŞS 48 /81-3; KŞS 48 /85-2; KŞS 52 /28-1; KŞS 52 /30-4; KŞS 52 /33-2.

⁷⁵ KŞS 52 /83-1.

⁷⁶ KŞS 10 /17-3.

⁷⁷ KŞS 10 /81-4.

⁷⁸ Düzbakar, "Mahalle", s.107.

⁷⁹ KŞS 15 /26-1.

⁸⁰ KŞS 21 /271-1.

⁸¹ Kayseri'de kadınlar da yer almaktadır. Tok, "İhraç", s.164. Ancak Konya'da bu tür bir örnek yoktur. Tablo I.

⁸² KŞS 49 /155-4; KŞS 49 /156-3.

⁸³ Tok, "İhraç", s.164.

⁸⁴ Tok, "İhraç", s.162-163.

⁸⁵ Selâmi Pulaha-Yaşar Yücel, "Derbeyân-ı Kânünnâme-i 'Osmânî", *Belgeler*, XII,16, Ankara 1988, s. 31; Selâmi Pulaha-Yaşar Yücel, *I. Selim Kânünnâmesi (1512-1520) ve XVI. Yüzyılın İkinci Yarısının Kimi Kanunları*, TTK, Ankara 1988, s.31; Tok, "İhraç", s.163.

⁸⁶ Heyd, "Kanun ve Şeriat", s.92.

⁸⁷ Ahmet Akgündüz, *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri*, C. VII, Fey Yayınları, İstanbul 1993, s. 356; Özcan, "Kefalet", s.144.

JHS
50

*History
Studies*

*Volume 6
Issue 6
December
2014*

Mehmed⁸⁸ dönemi kanunnâmelerinde de bu hükme, küçük değişikliklerle, aynen rastlamak mümkündür.

*Dahi bir kimesne için hırsız ve kahpedir deyü mahallesi ya karyesi cemâ'ati şikâyet edüb red ve tard murâd etseler, fil-vâkı' ol kimesnenin beyn'en-nâs töhmeti ma'ruf olsa mahallesinden ya karyesinden red edüb süreler. Eğer varduğı yerde dahî kabul etmezlerse, şehirden süreler. Amma birkaç gün tevakkuf edeler, belki ol kimesne tevbe ve istiğfâr ve islâh-ı nefis ede, etmezse süreler.*⁸⁹

Yukarıdaki metinde yer alan ifadeler, bütün kanunnâmelerde hemen hemen aynı olup, mahalleden ihracı gerektiren fiiller “hırsızlık” ve “kahbelik”tir (fahişelik). IV. Mehmed devrine ait kanunnâmede ise sadece hırsızlık bu tür bir suç kapsamındadır.⁹⁰ Bu durumda erkeklerin ihracını gerektirecek suç *hırsızlık* ile sınırlı iken kadınlar için hem *kahbe* olmak hem de *hırsızlık* yapmak mahalleden ihracı gerektirecek hususlardan olmalıdır. Ancak zamanla bu çerçeve genişletilmiş ve varlığı ile yaşadığı yerin -köy ya da mahalle- huzur ve birlikteliğine zarar veren hatta zarar verme ihtimali bulunan, kadın veya erkek, kişi ya da kişilerin ahalinin gerekçeli talepleri doğrultusunda mahallelerinden ihraç edildikleri görülmektedir.⁹¹ Kanunnâmelerden anlaşıldığına göre *mahalleden ihraç* öncelikli olarak mahallenin huzur ve güvenliğini tehdit eden unsurları yaşam alanından uzaklaştırma operasyonu olmakla birlikte, asıl maksat faillerin ıslah olmaları ve suça meyilli olanların da caydırılmasıdır. Eğer failer bu ceza ile ıslah olmazlarsa, daha ağır bir cezai müeyyide olarak, şehirden de ihraç edileceklerdi.

Yukarıdaki hususun tam tersi ve kanunnâmenin verdiği yetkinin bir gereği olarak, mahalle ahali, mahallelerinden ihraç ettikleri kişilerin, ıslah olmalarıyla koşuluyla, geri dönebilmelerini de mümkün kılmaktaydı.

İhraç olunanların mahalleye geri dönebilmeleri için alınacak kararın kaynağı da bizzat mahalle ahalisidir. Ancak bunun için söz konusu kişilerin eski davranışlarından pişman olmaları ve bu davranışları terketmeleri gerekmektedir. Nitekim Türbe-i Celaliye Mahallesi ahali, Berber Hasan b. Mustafa'yı, oğullarının uygunsuz davranışları dolayısıyla, oğullarıyla birlikte, mahallelerinden ihraç ettirmişlerdir. Bir müddet sonra, mahalle ahali tarafından, eski yaşantılarını bıraktıkları ve “ıslah oldukları” düşünülen, Berber Hasan ve oğulları için tekrar mahkemeye müracaat edilerek, onların mahalleye geri dönebilecekleri ifade edilmiştir. Ahalinin bu beyanları ve mahkemenin kararıyla, Hasan, oğullarıyla birlikte, eski mahallesine geri dönerek, “yeni yaşantısı”na başlamıştır.⁹²

Mahalleden ihraç bir yönüyle de mahalle sakinlerinin, kendilerini ve yakınlarını suç ve suçlulardan korumak için, kullandıkları bir nevi ‘meşrû müdafaa’ silahıdır. Nitekim Edirne’de ikamet eden sipahilerin; bir takım uygunsuz filleri işleyenleri “*sefere gitduğümüz vaktin ehlimüz ıdlâl iderler deyü hayf iderüz*” şeklindeki ifadelerinde de bu kaygı ve koruma refleksi

⁸⁸ Coşkun Üçok, “Osmanlı Kanunnamelerinde İslam Hukukuna Aykırı Hükümler III”, <http://auhf.ankara.edu.tr/dergiler/auhfd-arsiv/AUHF-1947-04-01-04/AUHF-1947-04-01-04-Ucok.pdf>, (ET: 24.07.2013), s.60.

⁸⁹ Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri*, VII, s.356.

⁹⁰ “Bir kimse için hırsız bakiyedir deyü mahalle veya kariye cemaati şikâyet edip red ve tard etseler filvaki ol kimsenin töhmeti beynül nas maruf olsa mahallesinden ya kariyesinden rededip süreler eğer vardığı yerde dahî kabul etmezlerse şehirden süreler ama birkaç gün tevkif ede belki tövbe ve istifar ile ıslah-i nefis eyler eylemez ise süreler”. Bkz. Üçok, “Osmanlı Kanunnameleri”, s.60.

⁹¹ Kayseri’de mahkeme kayıtlarına yansıyan gerekçeler için bkz. Tok, “İhraç”, s.165-169; Antep’te meydana gelen hadiseler için bkz. Kıvrım, “Mahalle”, s.247-251.

⁹² Hüseyin Muşmal, *XVII. Yüzyılın İlk Yarısında Konya’da Sosyal ve Ekonomik Hayat (1640-1650)*, (Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi), Konya 2000, s.71; KŞS 7 /110-1.

yer almaktadır. Bu sebeple sipahiler, söz konusu şahısların mahallelerinden uzaklaştırılmaları için padişaha arz göndermişlerdir.⁹³

Osmanlı hukukunun şer'i hükümlerine kaynaklık eden fetvalarda mahalleden ihraç ile ilgili doğrudan hükümler bulunmamaktadır. Ancak, *sürgün* hakkındaki fetvalardan hareketle - özellikle mülkü bulunan- insanların yaşam alanlarından çıkartılmalarına çok sıcak bakılmadığı söylenebilir. Nitekim Ebusuûd Efendi, yaşadığı yerde mülkü olan bir kişinin, şehir sakinlerinin talebi ve kadının kararıyla bile olsa, ikametinden ihracına cevaz vermemektedir. Bunun yerine *tazir* veya *habs* yoluyla ıslah edilmesinin daha doğru olacağını söylemektedir.⁹⁴ Yine benzer bir husus olarak, Kayseri'de meydana gelen bir davada, gammaz (iftiracı) olan birinin bulunduğu yerden sürülmesi ile ilgili, Hanefî mezhebi doğrultusunda, bir fetva talep olunmuştur. Ancak fetvada sorulan bu kişinin bulunduğu yerden sürülüp sürülmeyeceği değil, onun sürülmesi ile ilgili bir emir geldiğinde bu emre uyulup uyulmayacağıdır.⁹⁵ Aslında, her iki fetva metninden de anlaşılacağı üzere, ihraç meselesi şer'i hukukun dışında tutularak, bununla ilgili hususlar örfî hukukun sahasına itilmiş gözükmektedir. Nitekim Osmanlı kanunnâmeleri, şer'i hukukla kıyaslandığında, cezalandırma açısından daha pratik ve nettir.⁹⁶ Hatta bu yönüyle hem suçun tespiti hem de cezanın niteliği ve infazı bakımından İslâm hukukuyla çelişen yönleri de bulunmaktadır.⁹⁷

Örfî hukukun mahalle ahalisine yetki vermesine rağmen bazen, mahallelinin bu yetkiyi kullanmakta acele etmedikleri; yoldan çıkan, ahlaksız fiillere yönelen kişilerin, mahallenin yaşlı ve ileri gelenleri tarafından tenbih ve telkin vasıtasıyla yola getirmeye çalışıldığı görülmektedir. Bu tenbihlerin fayda vermediği durumlarda ise ahali, söz konusu kişi/kişileri mahallelerinden -dolayısıyla da sosyal, iktisadî ve hukukî dokularından- uzaklaştırmak için kanunun onlara verdiği yetkiye müracaat etmekteydiler.⁹⁸

Mahalleden ihraç hadiselerinde mahalle ahalisinin etkisini, suç ve suçlulara tepki göstermek ve mahkemeye müracaatla sınırlı tutmak hatalı olur. Nitekim mahalleli, kendilerine verilmiş bir hakkı kullanarak karar almakta, kadı da mahalle ahalisinin bu kararını yürürlüğe koymaktadır.⁹⁹ Ancak bu durum her zaman davalı aleyhine olumsuz sonuçlar doğurmamaktadır. Nitekim Hocacihan Karyesi'nde ikamet eden ve köylünün neredeyse tamamının su-i halini haber verdiği İmam Ali b. Elhac İsmail bundan sonra ıslah olacağını ve kimseyi rencide etmeyeceğini söyleyerek, ahali ile uzlaşma yolunu aramıştır. Bunun üzerine mahkemede bulunan köy ahali, Ali'nin çok fazla kusuru olmakla birlikte, ıslah olacağına inanarak -köyden sürülmesi ya da tazir cezası alması gerekirken- tenbih olunmasının yeterli olacağı konusunda görüş bildirmişler ve kadı da hükmünü bu doğrultuda vermiştir.¹⁰⁰

⁹³ Yazıcı, "Kamu Düzeni", s.175.

⁹⁴ "Tezvir ve şekavet ile meşhur olan Zeydin sâkin olduğu şehir halkı Zeydin fesadından aciz olub şehirden sürülmesin istediklerinde, hakimü'l-vakt mezburlar talebi ile şehirden sürmeğe kadir olur mu? el-Cevab: mülkü olunca olmaz. Ta'zîr ve habs ile şerrin def' eder. Salâhî zahîr ve muhakkak olmadan zindandan çıkarmamak gerektir". Bkz. M. Ertuğrul Düzdağ, *Şeyhülislâm Ebussuûd Efendi Fetvaları Işığında 16. Asır Türk Hayatı*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1972, s. 142; Tok, "İhraç", s.163.

⁹⁵ "Bu mesele meyanında eimme-i Hanefiyeden cevab ne veçhiledir. Bir diyârda sâkin olan gammaz nâmında olan Zeyd'i ol diyardan nefy ve iclâ olunması için emr-i âlî varid olsa ol emre imtisâl olunur mu? Beyân buyurula. El-cevap: olunur". Tok, "İhraç", s.163.

⁹⁶ Heyd, "Kanun ve Şeriat", s.644.

⁹⁷ Üçok, "Osmanlı Kanunnameleri", s.60-69.

⁹⁸ KŞS 49 /206-3.

⁹⁹ İslam hukuku açısından şahitliğin hakkı izhar ettiği, ancak vacib kılmadığı, hakkın hak sahibine tesliminin ise ancak hâkim kararıyla mümkün olduğu bilinmektedir. Çakır, "Toplumsal Kontrol", s. 40.

¹⁰⁰ Cemal Çetin, "Anadolu'da Kapiya Katran Sürme Vak'aları: Konya Şer'îye Sicilleri Işığında Hukukî, Kültürel ve Toplumsal Boyutları (1645-1750)", *Turkish Studies*, 9/1, Ankara 2014, s.146-147; KŞS 57 /61-3.

Mahalle ahalisinin kanunun kendisine vermiş olduğu bu yetkiyi doğru kullanılıp kullanılmadığının sorgulanmamasının hukukî bir sorun olabileceği konusunda şüpheler bulunmaktadır.¹⁰¹ Ancak bu durum, mahkemenin işleyişi bakımından, yadırganmamalıdır. Çünkü görgü tanıklarının bulunmadığı davalarda mahkemenin karar alma sürecinde davalı veya davacı hakkında mahalle ahalisinin beyanlarının ne kadar etkili olduğu bilinmektedir.¹⁰² Dolayısıyla mahalleden ihraç hadiselerini de bu realite ile birlikte değerlendirmek, meselenin izahı açısından doğru bir yöntem olacaktır.

Karar alma sürecinde kişisel husumetlerin bir etkisinin olup-olmadığı varsa da ne düzeyde olduğunu, mevcut belgelerden, şimdilik, anlamak mümkün değildir. Mahalle içindeki art niyetli baskın karakterlerin, istemedikleri kişileri ahaliye hedef olarak göstermeleri ihtimal dışı değildir. Nitekim namuslu kişileri kapılarına katran sürmek suretiyle karalayan kişilerin olduğu bir toplumda¹⁰³ bu tür olasılıklar gözardı edilmemelidir.

Bazı davalarda, muhakkak suretle ihraç kararının verilmesi için, mahallelinin kadı ya da naiblere toplumsal baskı yaptıkları anlaşılmaktadır. Bunun için kullandıkları ifadelerde genellikle adı geçen kişilerle birlikte yaşamaya tahammüllerinin kalmadığı ve eğer mahallelerinden ihraç edilmezlerse, mahalleyi terk edecekleri ya da mahalle yaşantısının ciddi şekilde zarar göreceği yönündedir.¹⁰⁴

Mahalleli tarafından ihracı istenen bir kişinin, mahalleden çıkarılmasını engelleyen en önemli hukukî manevra birilerinin bu kişiye kefil olmasıdır. Bu suretle kendisinden şüphe duyulan kişi, ahali tarafından tanınan ve kendisinden şüphe duyulmayan kişi/kişilerin koruması altına alınmış oluyordu.¹⁰⁵ Mesela; Konya'nın Dolabucu Mahallesi'nde, mahalle sakinleri Himmet b. Yusuf'un sû-i halini beyan etmiş ve mahalleden ihracını da talep etmişlerdir. Ancak İbn Salih Mahallesi'nden Yusuf b. Veli, Kaymak Ahmed Mahallesi'nden Ramazan b. Hamza ve Türbe-i Celaliye Mahallesi'nden Sinan b. Himmet ve Ahmed b. Hasan "...mahalle-i merkume ahalisinden bir ferde zararı olursa şer'an lâzım gelene biz kefil olduk..." diyerek adı geçen Himmet'in mahalleden ihracını önlemişlerdir.¹⁰⁶ Bu tür vak'alar, benzer suçları işleyen kişilerin, birbirilerine kefil olmak suretiyle, bu hukukî durumu istismar edebileceklerine dair bir ihtimali akıllara getirmekle birlikte, şimdiye kadar mahkeme kayıtlarında bu tür bir dava kaydına rastlanılmamış olması, en azından toplumsal bir tehdit haline dönüşmediğini göstermektedir.

Mahalleden ihraç, kişilerin ıslah olmasında ne kadar etkiliydi? Sorusuna hem olumlu hem de olumsuz cevap verebilecek türden örnekler bulunmaktadır. Bunlardan ilkinde çocuklarının (emred oğlan) yetişkin erkeklerle uygunsuz ilişkileri sebebiyle, Türbe-i Celaliye Mahallesi'nden ihraç ettirilen Berber Hasan b. Mustafa, bir müddet sonra, mahalle ahalisinin ıslah olduklarına dair şahitlikleriyle, çocuklarıyla birlikte geri dönebildiğine dair örnektir.¹⁰⁷ Söz konusu hadise, mahalleden ihraç hadiselerinin insanların kendilerine çeki-düzen vermeleri açısından etkili olabileceğini göstermektedir. Diğer bir örnek hadise ise İçkale Mahallesi'nde yaşayan Şerife Fâtıma bint-i e's-Seyyid Muslu, İsmail b. Abdülkadir ve İsmail'in kız kardeşi Fâtıma'nın fuhuş yapmalarıyla ilgilidir. Mahalle ahalisinin beyanlarına göre söz konusu

¹⁰¹ Abacı, *Hukuk*, s.203.

¹⁰² Heyd, "Kanun ve Şeriat", s.644; Tok, "İhraç", s.161.

¹⁰³ Çetin, "Kapıya Katran Sürme", s.144.

¹⁰⁴ "...Seyyid Ali Baba mahallede olursa biz oturmayız mahalleden ihraç olunsun ...". *KŞS 11 / 88-2*; "... ba'de'l-yevm mahalleimizde sakin olmak iktiza ederse perişan olmamıza baıdır..." *KŞS 57 / 25-4*; "...eğer ihrâc olunmazlarsa her birimiz perakende ve perişan olmamız mukadderdir ...". *KŞS 38 / 198-2*.

¹⁰⁵ Çakır, "Toplumsal Kontrol", s.38.

¹⁰⁶ Kıvrım, *Konya ve Ayıntâb*, s. 108; *KŞS 19 / 10-2*; korku duyulan köle için sahiplerinin kefilliği bkz. *KŞS 23 / 57-2*.

¹⁰⁷ Muşmal, *Konya*, s.71; *KŞS 7 / 110-1*.

JHS
53

*History
Studies*

*Volume 6
Issue 6
December
2014*

şahıslar alenen fuhuş yapmaktadırlar. Hatta İçkale Mahallesi'ne, fuhuş sebebiyle eski mahallelerinden ihraç edilmeleri sonucunda geldikleri anlaşılmaktadır.¹⁰⁸ Bu örnekten ise suç işlemeyi alışkanlık haline getirenlerin, kolaylıkla ıslah olmayacağı yönünde bir sonuç çıkarmak mümkündür.

C. Mahkeme Süreci ve Davacıların Gerekçeleri

Osmanlı yönetim mantığına göre şehrin dirlik ve düzenin sağlanması, sıradan bir mahalle sakininden üst düzey yöneticiye kadar herkesin görevi sayılıyordu. Ancak meskûn mahallerde bir olay meydana geldiğinde ve faileri tespit edilemediğinde "...mahalleniz ahalisindedir elbette bulun..." şeklindeki bir bakış açısı, suç işleyen kişi ya da kişilerin ele geçirilmesi hususunda imam başta olmak üzere, mahalle sakinlerini, bu suçun işlenmesinden dolayı, sorumlu tutmasına imkan tanımaktaydı.¹⁰⁹

Modern sosyolojinin *sosyal kontrol* kavramıyla¹¹⁰ ifade ettiği, suç ve suçluları engellemek için geliştirilen yöntem, Osmanlılar zamanında da, köy ve mahalle ahalisinin birbirinden ve yaşadıkları alanda işlenen suçlardan sorumlu olma prensipleri bağlamında, fiilen mevcut bir uygulamaydı.¹¹¹ Büyük ölçüde dinî, ahlakî ve kültürel kaynaklardan beslenen bu toplumsal refleksler bütünü, belirli ölçülerde birbirinin fiil ve davranışlarından sorumlu olan, müteselsil kefalet sistemiyle sorumlulukları pekiştirilen mahalle yaşantısıyla da oldukça işlevseldi.¹¹² İslamî geleneğin aleniyet kazanmamış kişisel suçların araştırılmasını ve ifşasını hoş görmeyen tutumuna karşı¹¹³, suçun yaygınlaşmaması ve suçluların cezasız kalmaması adına, ahali, mahallelerinde meydana gelen suçları ve failerini resmî makamlara bildirmekle mükellefti. Eğer aksine davranılırsa, bireysel olarak ya da cemaat halinde suçlu duruma düşmeleri kaçınılmazdı.¹¹⁴

Osmanlı toplumsal hayatı hakkında oldukça detaylı bilgiler veren şer'îye sicilleri vasıtasıyla anlıyoruz ki; Konya'da da -kanunların verdiği yetkiler çerçevesinde- bir kontrol mekanizmasının olduğu¹¹⁵, ahalisinin norm algısı¹¹⁶ ile refleks yapısına göre de, her bir mahallede birbirinden bağımsız surette işlerlik kazandığı söylenebilir. Örneğin; Mahallelinin huzurunu bozan her davranışın veya kötü ahlak sahibi olan herkesin dava edildiği ve mahkemeye intikal eden davalarda ise tamamının mahalleden ihraç talebinde olduğu ya da bu tür mahkemelerin tamamının mahalleden ihraç kararıyla sonuçlandırıldığı düşünülmemelidir. Nitekim Nehr-i Kafur Mahallesi sakinlerinden Ümmügülsüm bt. Mehmed isimli genç kız Molla Mustafa b. Mehmed ile zevcesi Raziye bt. Hüseyin hakkında şikâyetçi olarak mahkemeye müracaat etmiştir. Ümmügülsüm bir iş için bunların evine gittiğinde, Mustafa b. Ömer isimli kişiyle aynı odaya kilitleyerek, tecavüze uğramasına sebep olmuşlardır. Olayın görgü tanığı olmadığı için, mahalle ahalisinden Mustafa ile zevcesi Raziye'nin durumu

¹⁰⁸ KŞS 54 /67-2.

¹⁰⁹ Küçükdağ, *Konya*, s.107.

¹¹⁰ Zahir Kızmaz, "Sosyolojik Suç Kuramlarının Suç Olgusunu Açıklama Potansiyelleri Üzerine Bir Değerlendirme", *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, XV / 2, Sivas 2005, s. 165-167.

¹¹¹ Tahsin Özcan, "Osmanlı Mahallesi Sosyal Kontrol ve Kefalet Sistemi", s.129-151; Nurcan Abacı "Osmanlı Kentlerinde Sosyal Kontrol: Araçlar ve İşleyiş", *Uygurlardan Osmanlıya Şinasi Tekin'in Anısına*, İstanbul 2005, s.108; Çakır, "Toplumsal Kontrol", s.31-54.

¹¹² Küçükdağ, *Konya*, s.107; Özcan, "Kefalet", s.132-136.

¹¹³ Detaylı bilgi için bkz. Sabri Erturhan, "Kişisel Boyutlu Suçların Gizlenmesinin İslâm Ceza Hukuku Açısından Değerlendirilmesi", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, V / 2, Sivas 2001, s.259-291.

¹¹⁴ Akgündüz, *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri*, III, Fey Yayınları, İstanbul 1991, s.348.

¹¹⁵ Konya'daki sosyal kontrol mekanizmasının işleyişi için bkz. Erten, "Social Control", s.119-138; Çetin, "Karıya Katran Sürme", s.133-156.

¹¹⁶ Abacı; tüm mahallelerde ahalinin aynı ahlak anlayışına sahip olmadıklarını ve sakinlerin sosyo-ekonomik durumlarının bu normların belirlenmesinde etkili olduğunu ifade etmektedir. Bkz. Abacı, "Sosyal Kontrol", s.108.

JHS
54

*History
Studies*

*Volume 6
Issue 6
December
2014*

sorulmuş, mahalle ahalisi bu kişiler hakkında *cincilik*, *falcılık* ve evine yabancı kadınları toplayıp *fuhuş yaptırmak* gibi hususlar çerçevesinde *su-i hal* tespitinde bulunmakla birlikte, mahalleden ihraçları gündeme gelmemiştir.¹¹⁷ Hâlbuki başka mahallelerde, “*kendi hâlinde olmamak*”¹¹⁸ ya da “*hoşnud ve razı olmamak*”¹¹⁹ şeklindeki, daha muğlak dayanaklar bile mahalleden ihraç için yeterli olabilmekteydi.¹²⁰ Nitekim Abdülmuin Mahallesi sakinleri ise somut bir gerekçe belirtmeksizin, kendi halinde olmayan Esir b. Abdullah’ın mahallelerinden ihraç edilmesi için mahkemeye başvurmuşlardır.¹²¹ Bu bağlamda sosyal kontrol mekanizmasının, bütün mahallelerde aynı şekilde işlediğini söylemek mümkün değildir.

İhraç kararının hukukî kaynağı olarak; mahallelinin talebi ve mahkemenin dava sürecinde aldığı karar olmak üzere, ortaya iki başlık çıkmaktadır. Dava sürecinde alınan kararlar bağlamında ihraç ile sonuçlanan bireysel müracaatlarda bulunmaktaydı. Konya Kazası’nda mahalleden ihraç ile sonuçlanan davalarda, bireysel yapılan altı müracaat olduğu görülmektedir. Bu müracaatların hiç birisi de mahalleden ihraç talebiyle yapılmamıştır.¹²² Hatta bu tür davaların bazılarında şikâyetçi konumunda olan kişiler, mahalle ahalisinin kendileri aleyhinde tanıklık yapmaları ve mahalleden ihraç talepleri neticesinde, mahalleden uzaklaştırılmışlardır.¹²³ Bazı durumlarda tek bir kişinin şikâyeti bile, mahkemeye gerek kalmaksızın, kişinin mahallesinden hatta şehirden bile çıkarılmasına sebep olabilmekteydi. Nitekim Bab-ı Aksaray Mahallesi sakinlerinden bir kişi, Kayseri’den mahallelerine gelen Havva isimli hanımın mahalleden ihraç olunması için arz-ı hal yazmıştır.¹²⁴ Bunun neticesinde Havva’nın Kayseri’ye ihracı için emir sadır olmuş, hatta Konya Kalesi dizdarına da yanına iki nefer kale muhafızı vermesi emredilmiştir.¹²⁵

Konya’da mahkemeden ihraç kararı çıkan 74 davanın 57’sinde şikâyetler mahalle sakinlerinden bazı kişiler tarafından mahalleli adına yapılmıştır. Dört davada ise mahalleli ve bu iş için tayin olunan mübaşir ortak şikâyetçi konumundadır. İki davada ise köylülerin davacı olduğu görülmektedir. Bu durumda 64 davada şikâyetler mahalleli ya da köylüyü temsil eden kişiler tarafından, kamusal kimlik adına yapılmıştır. Geri kalan 2 şikâyet ise subaşı tarafından yapılmıştır. Şubaşı bu şikâyetlerden birisini ahaliden aldığı duyum üzerine,¹²⁶ diğerini ise Karaman Beylerbeyinin talimatı ile gerçekleştirmiştir.¹²⁷

Mahalleden ihraç hadiselerinde gerek şikâyetçiler gerekse şahitler arasında yer alan kişilerin statüleri bağlamında bir ayrıntı göze çarpmaktadır. Nitekim *su-i hal* veya *hüsni hal* davalarında mahalleliyi tanıyan bir kişi olarak, genellikle, mahkemede hazır bulunan imamların, mahalleden ihraç davalarına, davalı ya da şahit olarak, nadiren katıldıkları görülmektedir. Belki de bu kararların alınmasında, arka planda bir etkileri olsa da, mahalleli adına mahkemeye gelen kişiler arasında imam statüsündeki kişilere nadiren rastlanılmaktadır.¹²⁸ Yine davacı olunan kişilerin ahvali hakkında görüşlerine müracaat olunan

¹¹⁷ Küçükdağ, *Konya*, s.8-9; *KŞS* 51 /103-3.

¹¹⁸ *KŞS* 49 /27-1, *KŞS* 49 /194-5, *KŞS* 49 /206-3.

¹¹⁹ *KŞS* 57 /25-4.

¹²⁰ *KŞS* 52 /192-2.

¹²¹ *KŞS* 57 /25-4.

¹²² *KŞS* 10 /157-4; *KŞS* 11 /164-4; *KŞS* 45 /102-3; *KŞS* 45 /145-1; *KŞS* 54 /84-2; *KŞS* 54 /87-2.

¹²³ *KŞS* 54 / 84-2; *KŞS* 54 /87-2.

¹²⁴ *KŞS* 50 /286-4.

¹²⁵ *KŞS* 50 /286-3.

¹²⁶ *KŞS* 11 /164-5.

¹²⁷ Tablo I.

¹²⁸ İmamların yalnızca altı davada, şikâyetçiler arasında yer aldıkları görülmektedir. *KŞS* 49 / 145-1; *KŞS* 55 / 84-4, *KŞS* 55 / 118-2; *KŞS* 55 /122-4; *KŞS* 57 /25-5; *KŞS* 57 /70-4.

JHS

55

History
Studies

Volume 6
Issue 6
December
2014

mahalle sakinleri arasında imam statüsüne sahip yalnızca iki kişinin ismi geçmektedir.¹²⁹ Bu doğrultuda mahallenin işlevselliği ve sosyal kontrol mekanizmalarındaki önemine oldukça vurgu yapılan imamların¹³⁰, mahalleden ihraç hadiselerinde nadiren müdahil oldukları söylenebilir. Hatta zaman zaman mahalle ahalisi tarafından hem imamlıktan uzaklaştırılmaları hem de mahallelerinden çıkarılmaları için imamlardan da şikâyetçi olunduğu görülmektedir. Pir Esed Mahallesi ahali mahalle-i merkûme mescidinin imamı olan Molla Muhammed bin İsa yan komşusu olan İsmihan ile sürekli olarak görüşmektedir. Bunun üzerine ahali mahkemeye gelerek imamlığından razı olmadıklarını belirtmişler ve “sevgilisi” İsmihan ile birlikte mahallelerinden ihracını istemişlerdir. Bu suretle Molla Muhammed hem imamlıktan hem mahallesinden, hem de “sevgilisi”nden olmuştur. Sonrasında, belki İsmihan ile aynı mahalleye yerleşmişler, belki de hiç görüşmemişlerdir.¹³¹

Osmanlı toplumunda bireyin ya da ailenin, birlikte yaşadığı komşuları tarafından istenilmeyen kişi ilan edilmesinin birçok sebebi olabilmekteydi. Nitekim ahalinin bu hareketinin arka planında kanun, nizam ve ahlak açısından uygunsuz olan ya da suç unsuru teşkil eden fiil veya davranışlara refleks göstermesi gibi bir durum mevcut olsa da, mahalledeki birlikte yaşama ahenginin devamını sağlama istekleri de bunun dışında tutulmamalıdır. Başkalarının huzur ve güvenliğine zarar verecek duygu, düşünce ve fiiller, eğer engellenmez ya da cezalandırılmaz ise, daha da cesaret bulmak suretiyle toplumun geneline sirayet edecektir. Osmanlı toplumunun suçun engellenmesi hususunda ne kadar idealist olduklarını bilemeyiz. Ancak, teorik ve pratik olarak, kendisine veya ailesine fiilen veya dolaylı olarak zararı dokunacak kişi veya kişilerin mahallelerinde yaşamasına sıcak bakmamışlardır. Nitekim Nişantaşı Mahallesi ahalisinin kendisine itimatlarının kalmadığı kişiyi mahallelerinde istemediklerini beyan etmeleri bu hususa güzel bir örnek teşkil etmektedir. Mahalle ahalisi, Hüseyin’in yapmış olduğu tüm kanunsuzlukları saymakta, ancak asıl vurguyu *kendisinden emin olmadıkları* bir kişi olduğuna yapmaktadır.¹³² Yine alenî olarak suç ve günah işlediğini düşündükleri kişiler Nehr-i Kâfur Mahallesi sakinlerini huzursuz etmiştir. Aynı mahallede oturan Mehmed ve Marziye birbirlerine nâ-mahrem oldukları halde, gece ve gündüz, sürekli olarak Marziye’nin evinde görüşmektedirler. Söz konusu kişilerin görüşmeleri mahalle ahalisini rahatsız etmektedir. Rahatsızlıklarının temel sebebi ise malum şahısların zina yapmalarıdır.¹³³

Konya örneğinde bakıldığında mahalleden ihraç gerekçesi olarak dile getirilen hususlar genellikle *nâ-mahremden kaçınmamak*, *pezevenk olmak*, *hırsızlık yapmak* ve *şirret olmak* gibi, tek bir itham içermekteydi. Ancak bazı kişiler, hem eşkiyadan olup hem de *kadın ve oğlan peşinde gezmek* ya da *şarap içmek* ve *namaz kılmamak* farklı suçlarla, aynı anda, itham edilmekteydi.¹³⁴

Mahalle ahalisinin şikâyetçi oldukları hususların başında gayrimeşru ilişkiler gelmektedir. Davalıların kadın ve erkek olmalarına göre; zinaya yaklaşmak ya da yapmak (nâ-mahremle görüşmek), *fuhuş yapmak*, *fahişe olmak*, *pezevenk olmak*, *oğlancılık olmak* gibi tutum ve davranışlarla suçlandıkları görülmektedir. Bu suretle mahkemeye intikal ettirilen 40 dava

¹²⁹ KŞS 28 /118-1; KŞS 49 /145-1.

¹³⁰ Abacı, “Sosyal Kontrol”, s.107; Tok, “İhraç”, s.168.

¹³¹ KŞS 38 / 81-2.

¹³² “...Hüseyin bin İbrahim kendi halinde olmayıp şâribü’l-hamr ve dilâzâr ve âlât-ı lâ’b u lev ile meşgûl bî-nâmaz olup ve menziline avrât ve oğlan getirip fisk ve fücûr... mezbûrdan cümlemiz emin olmadığımız ecilden mahallemizden ihrac...”. KŞS 53 /77-1.

¹³³ KŞS 53 /52-4.

¹³⁴ KŞS 54 /91-1.

JHS
56

History
Studies

Volume 6
Issue 6
December
2014

bulunmakta olup, bu rakam araştırma esnasında incelenen tüm davaların %55'ine tekabül etmektedir.

Bazı kişiler hal ve hareketleriyle ya da sözleriyle mahalle ahalisine güven vermemekteydi. Bu tür hareketler sicillerde *kendi halinde olmamak, küfürbaz olmak, elinden ve dilinden emin olamamak, dilâzâr olmak, silahla dolaşmak, kefilsiz olmak, şirret olmak* şeklinde yansımaktaydı. Yine gayrimüslimlerin mescid dibinden ev almaları da Müslüman ahaliyi rahatsız edebilmekteydi. Bu gerekçelerle mahalleden ihracın gerçekleştiği toplam 13 hadise bulunmaktadır. Hırsızlık yaptığı için ihraç edilen sekiz davalı, iftiracı olduğu için iki dava, müzik aleti çaldığı ve oynadığı için üç dava, namaz kılmadığı için –başka gerekçelerle birlikte– dört dava yer almaktadır. Şiddet uyguladığı için gerçekleşen iki ihraç hadisesi bulunmaktadır. Bunlardan birisi bıçakla yaralamadır. Diğeri ise bir cinayet, daha doğrusu cinayet iddiasıdır. Bir başka ihraç kararı ise akli dengesi bozuk olan genç bir kızın mahrem yerlerini açarak sokakta dolaşmasıyla ilgilidir.¹³⁵

D. İhraç Edilenler

Mahalleden ihraç kararları, kadı sicillerindeki en bariz hükümlerendir. Osmanlı mahkemelerinde verilen mahkûmiyet kararlarının büyük çoğunluğunda cezanın belirtilmemiş olmasına karşılık, mahalleden ihraç kararları net bir şekilde sicile kaydedilmektedir¹³⁶. 1645-1750 yılları arasında, Konya mahkemesine intikal ettirilen ve ihraç kararıyla sonuçlanan 75 vak'a tespit olduğu görülmektedir. Bunlardan üçü hem mahalleden hem de şehirden ihracı gerçekleşen hadiseleri ihtiva etmektedir. Bunlardan 71 tanesi Konya kaza merkezinde meydana gelmiştir. Geriye kalan hadiselerden ilki Konya Sancağı'nın Sahra Nahiyesi'ne tabi Çumra Karyesi'nde, diğeri Ereğli Sancağı'nın Eskil Kazasına bağlı Ahmedli Karyesi'nde üçüncüsü ise Akşehir Sancağı'na tabi Ilgın Kazası'nın Ağras Karyesi'nde, sonuncusu ise Konya Sancağı Hatunsaray Nahiyesi Botsa Köyü'nden intikal eden ve ihraç ile sonuçlanan davalardır. Araştırma esnasında gözden kaçan belge olup-olmadığını bilemeyiz. Eldeki veriler üzerinden bir değerlendirme yapıldığında, 105 yıllık bir süreçte mahalleden ihraç hadisesinin meydana geldiği mahalle sayısının 51 olduğu söylenebilir. Toplamda meydana gelen 75 hadisenin 45'inde yalnızca bir kişinin, 18'inde iki kişinin, 9'unda 3 kişinin, ikisinde dört, birinde ise 6 kişinin ihraç edildiği görülmekte olup, toplamda bu sayı 122'ye ulaşmıştır.

Söz konusu dönem zarfında Konya'da ikamet edilen mahallelerin sayısı 110 ile 140 arasında olduğuna göre¹³⁷ araştırmanın kapsadığı zaman diliminde, Konya mahallelerinin yarısından daha fazlasında (%54 -%64) hiçbir suretle mahalleden ihraç hadisesi meydana gelmemiştir. Bununla birlikte bazı mahallelerde birden fazla ihraç hadisesi yaşanmıştır. Yaklaşık 105 yıllık süreç zarfında en sık (dörder kez) ihraç hadisesinin meydana geldiği, Hoşhan¹³⁸ ve İçkale¹³⁹ mahalleleri olmak üzere, iki mahalle bulunmaktadır. Bununla birlikte ihraç edilen kişi sayısı, İçkale Mahallesi'nden 13, Hoşhan Mahallesi'nden ise 5 kişi olmak üzere, eşit değildir. Aksinle, Karakayış ve Türbe mahallelerinde üçer; Eflatun, Hacıemir, İbnsalih, Nişantaşı, Öylebekledi ve Topraklık mahallelerinde ise ikişer kez ihraç hadisesi meydana gelmiştir. Geriye kalan 40 mahalle ile 4 köyde ise yalnızca birer kez ihraç kararı

¹³⁵ Bkz. Tablo I.

¹³⁶ Tok, "İhraç", s.169.

¹³⁷ Küçükdağ, *Konya*, s.82- 88; Muhittin Tuş, *Sosyal ve Kültürel Açından Konya*, Tablet Yayınları, Konya 2007. s.270-275.

¹³⁸ *KŞS 11 /84-3; KŞS 52 /69-3; KŞS 54 /84-2.*

¹³⁹ *KŞS 49 /155-4; KŞS 49 /156-3; KŞS 50 /239-1; KŞS 54 /67-2.*

verilmiştir. Mahalleden ihraç hadiseninin en fazla meydana geldiği yıl 1724'tür. Bu yıl içerisinde, sekiz ayrı mahalle, 17 kişi mahallelerinden ihraç edilmişlerdir.¹⁴⁰

Mahalleden ihraç hadiselerinde muğlak olan birkaç husus vardır. Bunların başında ihraç olunan kişilerin hangi mahallelere gidecekleri ya da gittikleri meselesidir. Yine mahkeme kararı çıktıktan ne kadar süre içerisinde mahalleden gitmeleri gerekmektedir? İhraç edilenlerin hangi mahalleye gittikleri ya da gideceklerini işaret eden bazı dava kayıtları bulunmaktadır. Mesela; İçkale Mahallesi'nde yaşayan akli dengesi bozuk genç bir kızın mahrem yerlerini açarak sokakta dolaşması mahalle ahalisini huzursuz etmiştir. Mahalleli kızın, kardeşleriyle birlikte ikamet ettiği, mahallelerinden ihraç edilerek ve babasının yaşadığı mahalleye gönderilmesi için mahkemeye müracaat etmişlerdir. Bu suretle kızın sorumluluğu da babasına yüklenmiştir¹⁴¹.

Konya örneğinde ihraç edilen kişilerin ne kadar sürede yeni mahallelerine gittikleri ya da gideceklerine dair net bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak başka bir çalışmada, ihraç için verilen sürelerin 2, 3 ve 10 gün olabildiği görülmektedir.¹⁴² Bu süreler, kişinin gerekli ayarlamaları yaparak, en kısa zaman içerisinde, mahalleden taşınmasının gerektiğini göstermektedir. Belki de kişinin mahalleden taşınması için verilen süreler, mahalleden ihraç olunan kişilerin eski oturdukları evlerini satmaları, taşınacakları mahalle için kefil bulmaları ve ev tutmaları açısından yere, kişiye ve olayın içeriğine göre değişebilecek opsiyonel zaman dilimleridir. Bab-ı Aksaray Mahallesi'nden sürülmesi konusunda ferman sadır olan hatunun, ferman gereğince kale muhafızları eşliğinde Kayseri'ye sürüldüğü anlaşılmaktadır. Bu örnek hadisede hem kişinin gideği yerin hem gideceği zamanın hem de ne şekilde gideceğinin bizzat resmi makamlarca belirlendiği ve görevlilere tebliğ edildiği görülmektedir.¹⁴³ Bunun dışında, Konya örneğindeki hadiseler bağlamında, mahalleden ihraç edilen kişilerin, çıkarıldıkları mahalleden ne kadar sürede ayrıldıkları ve nerelere yerleştikleri hakkında bir bilgimiz bulunmamaktadır.

Konya'da meydana gelen bazı hadiseler, mahkeme kararı verildiği halde, mahalleden çıkmayanların olabileceğini göstermektedir. Bu durum mahkeme kararlarının hangi dereceye kadar yaptırım gücüne sahip olduğunu sorgulamaya yol açabileceği gibi, ihraç kararı verilen kişinin mahalleden ne kadar sürede ayrıldığı konusunu da oldukça muğlak hale getirmektedir. Aksinle Mahallesi sakinlerinden Emine binti İbrahim isimli kadın, bundan önce fuhuş yüzünden mahalleden ihraç edilmiş olmasına rağmen, mahalleden ayrılmamıştır. Bu durum, Emine'nin bir başka fuhuş hadisesine karışmasına kadar sorun oluşturmamıştır. Bunun üzerine mahkemeye giden ahalinin Emine'nin mahalleden ihracına yönelik ikinci bir karar daha çıkarttıkları görülmektedir.¹⁴⁴

Mahalleden ihraç kararını hiçe sayanlardan birisi de Piripaşa Mahallesi'nde oturan Çingâne Fâtıma'dır. Fâtıma, oğluyla aynı evde oturmakta olup, mahalleden ihraç edilmiştir. Ayrıca oğlu da annesini eve almama konusunda uyarılmıştır. Ancak Fâtıma hiçbir zaman mahalleden ayrılmamıştır. Yine, hâlihazırda, oğlunun evinde ikamet etmektedir. Anlaşılacağı üzere Fâtıma'nın mahalleden ihracı, resmiyette olsa da, fiilen mümkün olmamıştır. Ahali bu

¹⁴⁰ Bkz. Tablo I.

¹⁴¹ Bkz. Tablo I.

¹⁴² Tok, "İhraç", s.167.

¹⁴³ KŞS 50 /286-4; KŞS 50 /286-3.

¹⁴⁴ KŞS 51 /35-1. Adana'da da benzer bir hadise meydana gelmiştir. Bir türlü mahalleden ayrılmayan kadın, mahalle ahalisi tarafından tekrar mahkemeye götürülerek, nezir akti yapmaya zorlanmıştır. Eğer, mahalleden ayrılmazsa, akitte kabul ettiği miktar parayı ödemek zorunda kalacaktır. Bkz. Işık Tamdoğan, "Nezir ya da XVIII. Yüzyıl Çukurova'sında Eşkya, Göçebe ve Devlet Arasındaki İlişkiler", Çev. Deniz Kucur, *Kebikeç*, 21, Ankara 2006, s.144.

sorunu, annesine kol-kanat geren –veya söz geçiremeyen- Mustafa'nın da mahalleden ihraç ettirilmesiyle çözüme kavuşturmuştur.¹⁴⁵

Sonuç

Osmanlı Devleti'nde vergilerin toplanması ve genel huzurun sağlanması açısından oldukça önemli bir işleve sahip olan mahalle yaşantısı bir takım önlemlerle korunmaya çalışılmış olup, mahalleden ihraç kararları da bununla ilgili gözükmektedir. Mahalleden ihraç İslam hukukunun tasvip etmediği bir yöntem olup, bu uygulamanın mesnedi, Osmanlı hukukun diğer kaynağı olan, örfî hukuktur. Kanunnâmeler mahalleden ihraç kararı hususunda mahalle ahalisini yetkilendirmiş olup, mahkemenin işlevi bu kararın resmileştirilmesi ve gereğinin yaptırılması gibi gözükmektedir. Bu haliyle mahalleden ihraç, art niyetli bazı kişilerin, mahalle ve mahalleli kimliğini kullanmak suretiyle, masum kişileri mağdur edebilecekleri ve hukukî denetimden yoksun bir karar gibi gözükmektedir. Ancak mahalle ahalisinin, *hüsn-i hal* ya da *su-i hal* beyanında bulunmak suretiyle, mahkemenin işleyişine etki edebildiği gerçeği, mahalleden ihraç kararlarının da en az bu şekilde alınan diğer kararlar kadar güvenilir olduğunu göstermektedir. İhraç edilen kişiye birilerinin kefil olması ya da ihraç olunan kişinin suçundan pişman olması, mahalleden ihraç kararının yeniden gözden geçirilmesini gerektirmekteydi. Yine ihraç talebiyle mahkemeye müracaat eden ahalinin, hane ya da ailenin tümünü hedef almaması, bizzat suçu işleyenlerin üzerinde durması, mahalleden ihraç kararlarının toplumsal ve hukukî güvenilirliğine işaret etmektedir. Bu haliyle mahalleden ihraç hadiselerini, ahaliden bazı kişilerin toplumsal vicdan adına, suça ve suçluya müsaade etmedikleri ve etraftan gelebilecek kötülüklerden kendilerini ve çevresini korudukları, âdete nefî müdafada buldukları, hukukî bir vasıta olarak değerlendirmek mümkündür.

Mahalleden ihraç kararının, suç ve suçluya mücadele konusunda, ne kadar etkili olduğu tartışmalı bir husustur. Pişman olmak ve ıslah-ı nefis üzerinden suç ve suçlu ile mücadele edebilmeyi hedefleyen bu uygulama, suç ve suçluyu ihracın yapıldığı mahalleden uzaklaştırması sebebiyle, mahalle ahalisi açısından faydalı bir yöntemdir. Ancak mahalleden ihraç kararlarını, suçluların pişmanlığını ve ıslahını sağlanamadığı durumlarda- ki sağlandığını gösteren yalnızca birkaç örnek bulunmaktadır- suçu ve suçluyu, etrafa yayarak, arttıran bir uygulama olarak da görmek mümkündür. Nitekim mahalleden ihraca konu olan bazı kişilerin, daha önceden, aynı veya benzer bir suç sebebiyle, mahallelerinden ihraç edildikleri anlaşılmaktadır. Gerçi kanunnâme ıslah olmayanların şehirden de ihracını öngörmekle birlikte; Konya şehrinde, kademeli olarak, bu tür bir ihracın yapıldığına dair bir örnek bulunmamaktadır. Konya örneğinde mahallelerin yarısından fazlasında, araştırmanın yapıldığı dönem zarfında, hiçbir suretle mahalleden ihraç hadisesinin meydana gelmemesi ile en fazla mahalleden ihraç kararının verildiği mahallelerde -bunların sayısı ikidir- ise yalnızca dört kez tekrar etmiş olması, suç ve suçlunun engellenmesi hususunda, mahalleden ihraç yöntemine sıklıkla müracaat edilmediğini göstermektedir.

JHS

59

History
Studies

Volume 6
Issue 6
December
2014

¹⁴⁵ KŞS 49 /206-3.

Kaynakça

1. Konya Şer'iyeye Sicilleri (KŞS)

7, 9, 10, 11, 13, 14, 19, 21, 23, 28, 37, 38, 40, 41, 45, 47, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57.

2. Kitap, Makale ve Yayınlanmış Belgeler

ABACI, Nurcan, *Bursa Şehri'nde Osmanlı Hukuku'nun Uygulanması (17. Yüzyıl)*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001.

AKGÜNDÜZ, Ahmet, *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri*, III-VII, Fey Yayınları, İstanbul 1991-1993.

ALADA, Adalet Bayramoğlu, *Osmanlı Şehrinde Mahalle*, Sümer Kitabevi, İstanbul 2008.

ALVER, Köksal, *Mahalle -Mahallenin Toplumsal ve Mekânsal Portresi-*, Hece Yayınları, Ankara 2013

AND, Metin, *Osmanlı Tasvir Sanatları: I Minyatür*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2004.

AYDIN, Mehmet, "Konya Şer'iyeye Sicillerine Göre XVIII. Yüzyılda Konya'da Gayri Müslimlerin Oturdıkları Mahalleler, Nüfus Durumları ve Sosyo-Kültürel Çevre", *XIII. Türk Tarih Kongresi Ankara, 4-8 Ekim 1999, Kongreye Sunulan Bildiriler*, III. Cilt III. Kısım, TTK, Ankara 2002, s.1389-1396.

BAHAR, Cem, "Kasap İlyas Mahallesi İstanbul'un Bir Mahallesinin Sosyal ve Demografik Portresi: 1546-1885", *İstanbul Araştırmaları*, 4, İstanbul 1998, s.7-111.

BAYARTAN, Mehmet, "Osmanlı Şehrinde Bir İdari Birim: Mahalle", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Dergisi*, 13, İstanbul 2005, s.93-107.

CERASI, Maurice M., *Osmanlı Kenti: Osmanlı İmparatorluğu'nda 18. ve 19. Yüzyıllara Kent Uygarlığı ve Mimarisi*, Çev. Aslı Ataöv, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2001.

ÇETİN, Cemal, "Anadolu'da Kapiya Katran Sürme Vak'aları: Konya Şer'iyeye Sicilleri Işığında Hukukî, Kültürel ve Toplumsal Boyutları (1645-1750)", *Turkish Studies*, 9/1, Ankara 2014, s.133-156.

DEMİR, Aydoğan, "Kanunî Sultan Süleyman'ın terk-i salât edenlerle ilgili fermanı", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, II, İzmir 1984, s.46-53.

DÜZDAĞ, M. Ertuğrul, *Şeyhülislâm Ebussuûd Efendi Fetvaları Işığında 16. Asır Türk Hayatı*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1983.

ER, Harun, *1700-1725 Yılları Arasında Konya Mahkemesi'ne İntikal Eden Adli Olaylar*, (Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi), Konya 2006.

ERGENÇ, Özer, "Osmanlı Şehrinde Esnâf Örgütlerinin Fizik Yapıya Etkileri", I. Uluslararası Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi Kongresi Tebliğleri (Ankara, 11-13 Temmuz 1977), Ankara 1978, s.103-109.

_____, "Osmanlı Şehrindeki "Mahalle"nin İşlev ve Nitelikleri Üzerine", *OA*, IV, İstanbul 1984, s.71-78.

JHS
60

History
Studies

Volume 6
Issue 6
December
2014

- _____, *XVI. Yüzyılda Ankara ve Konya*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2012.
- ERTEN, Hayri, “Neighborhood Consciousness as a Social Control Mechanism According to the Ottoman Judicial Records in the 17th and 18th centuries (The Case of Konya)”, *Bilig*, 62, s.119-138.
- ERTURHAN, Sabri, “Kişisel Boyutlu Suçların Gizlenmesinin İslâm Ceza Hukuku Açısından Değerlendirilmesi”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyet Fakültesi Dergisi*, V / 2, Sivas 2001, s.259-291.
- FARGE, Arlette, “Aileler. Şeref ve Gizlilik”, *Özel Hayatın Tarihi, III Rönesans'tan Aydınlanma'ya*, Haz. Philippe Aries-Georges Duby, Çev. Devrim Çetinkasap, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2007, s.635-674.
- FAROQHI, Suraiya, *Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam Ortaçağdan Yirminci Yüzyıla*, Çev. Elif Kılıç, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2009.
- GÜLER, Ali, “Osmanlı Devleti'nde Gayrimüslimlerin Din-İbadet, Eğitim-Öğretim Hürriyetleri ve Bu Bakımdan "Kilise Defterleri"nin Kaynak Olarak Önemi (4 Numaralı Kilise Defteri'nden Örnek Fermanlar)”, *OTAM*, 9, Ankara 1998, s.155-175.
- HEYD, Uriel, *Studies in Old Criminal Ottoman Law*, The Clarendon Press, Oxford 1973.
- _____, “Eski Osmanlı Ceza Hukukunda Kanun ve Şariat”, Terc. Selâhaddin Eroğlu, *AÜİFD*, XXVI, Ankara 1983, s.634-652.
- KAFADAR, Cemal, *Kim var imiş biz burada yoğ iken, Dört Osmanlı: Yeniçeri, Tüccar, Derviş ve Hatun*, Metis Yayınları, İstanbul 2009.
- KAPLANOĞLU, Raif, “Mahalle Hukukunda “Hüsn-i hal”, “Su-i hal” ve Mahalleden İhraç Kararları”, https://www.academia.edu/5413125/Mahalle_Hukukunda_Husni_hal_Su-i_hal_ve_Mahalleden_Ihrac_Kararları, (ET: 18.07.2014).
- KIVRIM, İsmail, *Şer'îye Sicillerine Göre XVII. Yüzyılda Konya ve Ayıntâb Şehirlerinde Gündelik Hayat (1670–1680)*, (Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi), Konya 2005.
- _____, “Osmanlı Mahallesinde Gündelik Hayat (17. Yüzyılda Gaziantep Örneği)”, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8, Gaziantep 2009, s.231-255.
- KIZMAZ, Zahir, “Sosyolojik Suç Kuramlarının Suç Olgusunu Açıklama Potansiyelleri Üzerine Bir Değerlendirme”, *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, XV / 2, Sivas 2005, s.147-174.
- KUBAN, Doğan, “Anadolu Türk Şehri Tarihi Gelişmesi, Sosyal ve Fizikî Özellikleri Üzerinde Bazı Gelişmeler”, *Vakıflar Dergisi*, VIII, Ankara 1969, s.53-73.
- METİN, Rıfat, “XVI. Yüzyılda Niğde ve Kırşehir Sancaklarında Mahalle Yapılanması”, *Karadeniz Araştırmaları*, 20, Ankara 2009, s.45-58.
- MUŞMAL, Hüseyin, *XVII. Yüzyılın İlk Yarısında Konya'da Sosyal ve Ekonomik Hayat (1640-1650)*, (Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi), Konya 2000.
- ORTAYLI, İlber, *Türkiye Teşkilât ve İdare Tarihi*, Cedit Neşriyat Yayınları, Ankara 2007.

JHS

61

History
StudiesVolume 6
Issue 6
December
2014

- ÖZCAN, Tahsin, “Osmanlı Mahallesi Sosyal Kontrol ve Kefalet Sistemi”, *Marife*, 1, Konya 2001, s.129-151.
- ÖZGÖKMEN, Ali, *Konya Şer’iye Sicilleri Işığında Müslim Gayr-ı Müslim Münasebetleri (1700-1800)*, (Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi), Konya 1996, s.14-15.
- PULAHA, Selâmi -Yaşar Yücel, *I. Selim Kânûnnâmesi (1512-1520) ve XVI. Yüzyılın İkinci Yarısının Kimi Kanunları*, TTK, Ankara 1988.
- _____, “Derbeyân-ı Kânûnnâme-i ‘Osmânî””, *Belgeler*, XII,16, Ankara 1988.
- REFİK, Ahmet, *Onbirinci Asr-ı Hicrî’de İstanbul Hayatı (1592-1688)*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1988.
- _____, *Onikinci Asr-ı Hicrî’de İstanbul Hayatı (1689-1785)*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1988.
- SAK, İzzet – Cemal Çetin, *45 Numaralı Konya Şer’iye Sicili (1126-1127/1714-1715)* (Transkripsiyon ve Dizin), Selçuklu Belediyesi Kültür Yayınları, Konya 2008;
- SAK, İzzet, *10 Numaralı Konya Şer’iye Sicili (1070-1071/1659-1661)* (Transkripsiyon), Selçuk Üniversitesi, Konya 2003.
- SAYDAM, Abdullah, “Kamu Hizmeti Yaptırma ve Suçu Önleme Yöntemi Olarak Osmanlılarda Kefâlet Usûlü”, *Tarih ve Toplum*, C.28, S.164, İstanbul 1997, s.68-76.
- SOLAK, İbrahim – İzzet SAK, *38 Numaralı Konya Şer’iye Sicili (1103-1104 / 1692-1693)* (Transkripsiyon ve Dizin), Selçuk Üniversitesi, Konya 2014.
- ŞAHİN, Musa – Esra Işık, “Osmanlıdan Cumhuriyete Mahalle Yönetimi”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 30, Kütahya 2011, 224.
- TAMDOĞAN, Işık, “Nezir ya da XVIII. Yüzyıl Çukurova’sında Eşkıya, Göçebe ve Devlet Arasındaki İlişkiler”, Çev. Deniz Kucur, *Kebikeç*, 21, Ankara 2006, s.135-145.
- TAMDOĞAN-Abel, Işık, “Osmanlı Döneminden Günümüz Türkiye’sine "Bizim mahalle", <http://www.os-ar.com/modules.php?name=Encyclopedia&op=content&tid=501674>, (ET: 25.07.2014).
- TAŞ, Hülya, *XVII. Yüzyılda Ankara*, (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi), Ankara 2004.
- TUŞ, Muhittin, *Sosyal ve Kültürel Açından Konya*, Tablet Yayınları, Konya 2007.
- UYSAL, Osman, “XIX. Yüzyılda Osmanlı’da İç Güvenlik ve Asayişin Temini Açısından Kefâlet Sistemi”, http://karesitarikh.balikesir.edu.tr/1_XIX_yuzyil_kefalet.pdf, (ET:25.07.2014).
- ÜÇÖK, Coşkun, “Osmanlı Kanunnamelerinde İslam Hukukuna Aykırı Hükümler III”, <http://auhf.ankara.edu.tr/dergiler/auhfd-arsiv/AUHF-1947-04-01-04/AUHF-1947-04-01-04-Ucok.pdf>, (ET: 24.07.2013).

JHS
62

*History
Studies*

Volume 6
Issue 6
December
2014

YAZICI, Muhammed, “XVI. Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı Devleti’nde Kamu Düzeninin İşleyişini Etkileyen Unsurlar Üzerine”, *Asia Minor Studies-International Journal of Social Sciences*, I, 1, Kilis 2013, s.156-178.

YEL, Ali Murat -Mustafa Sabri Küçükaşçı, “Mahalle”, *DİA*, XXVII, Ankara 2003, s. 324-326.

Tablo I: Mahalleden İhraç Gerekçeleri ve İhraç Edilenlere Dair Bilgiler (1645-1750)

S.No	KŞS	Mahalle	İhraç Gerekçesi	Dava Edenler	İhraç edilenler, dinleri ve sayıları		Tarih	
1	7 / 110-1	Türbe-i Celaliye	Fücur, fısat ve şenaaat içinde olmak	Mahalleli	Baba ve oğulları	M	3	1645
2	9 / 108-2	Karadöyük	Ehl-i örfе gammaz ve hırsızlık	Mahalleli	Erkek	M	1	1646
3	10 / 157-4	Topraklık	Kapıya katran sürmek	Mehmet Beşe	Erkek	M	1	1660
4	11 / 84-3	Hoşhan	Fuhuş yapmak	Subaşı	Erkek	M	1	1670
5	11 / 108-2	Eskil, Ahmedi Karyesi	Hırsızlık yapmak	Ali Paşa ve subaşı	Erkek	M	1	1670
6	11 / 164-4	Aksinle	Fahişe olmak	Mehmed b. Ramazan	Anne ve iki kızı	M	3	1661
7	28/118-1	Topraklık	Yeniçerilik iddiasında bulunmak, fısad çıkarmak ve karısının pezevenk olması	Yeniçeri Serdarı	Karı-koca	M	2	1684
8	37 / 129-1	Bordabaşı	Eve fahişe getirmek	Mahalleli	Anâ-oğul	M	2	1692

JHS
63

History Studies

Volume 6
Issue 6
December 2014

Osmanlı Toplumunda Mahalleden İhraç Kararları ve Tatbiki: Konya Örneği (1645-1750)

18	47/67-1	Karakayış	Anası ve kız kardeşini nâ-mahremlerle görüşürme, içki içme	Mahalleli	Mahalleli	Kadınlık	M	1	1716	1716	1716	M	4	1716
17	47/182-1	Furkan Dede	Nâ-mahremlerle görüşme	Mahalleli	Mahalleli	Kadınlık	M	1	1716	1716	1716	M	1	1716
16	47/162-4	Çiftendüba	Pezevenklik yapmak	Mahalleli	Mahalleli	Kadınlık	M	1	1716	1716	1716	M	1	1716
15	45/225-4	Hacı Emir	Evine nâ-mahremlerle almak	Mahalleli	Mahalleli	Kadınlık	H	1	1715	1715	1715	H	1	1715
14	45/154-5	Divle	Evine nâ-mahremlerle almak	Mahalleli	Mahalleli	Erkek	M	1	1715	1715	1715	M	1	1715
13	45/102-3	İhtiyareddin	İçki ve fuhuş	İmam	İmam	Kadın	H	1	1714	1714	1714	H	1	1714
12	41/69-1	Hocahabib	Fahişelik	Mahalleli	Mahalleli	Kadın	M	1	1704	1704	1704	M	1	1704
11	40/197-2	Ahmed Dede	Tecavüze yeltenme (komşusuna)	Mahalleli	Mahalleli	Erkek	M	1	1703	1703	1703	M	1	1703
10	38/81-2	Piresed	Yasak aşk (komşusuyula)	Mahalleli	Mahalleli	İki aşık	M	2	1692	1692	1692	M	2	1692
9	38/198-2	Ş. Tebrizi	Kadının def dümbelek çalması, kocasının karısına söz geçirmemesi	Mahalleli	Mahalleli	Karı-koca	M	2	1692	1692	1692	M	2	1692

JHS
64

History Studies

Volume 6
Issue 6
December
2014

28	49/41-4	İlgin/Ağras	Herkese küfür etmek						19	49/145-1	Topraklık	Baldızı ile yasak ilişki	Erkek kardeşi	Enişte ve baldız	M	2	1724
27	49/27-1	Çıralı Mescid	Tanbur ve alet-i fisk çalmak, mahalle dışından kişileri evine toplamak (evini meyhane haline getirmek)						20	49/150-4	İbn Şahin	Nâ-mahrem ile görüşme	Mahalleli	Kadın	M	1	1724
26	49/206-3	Piri Paşa	Kendi halinde olmama						21	49/156-2	Karakayış	Nâ-mahrem ile görüşme	Mahalleli	Erkek ve iki karısı	M	1	1724
25	49/194-5	Kalacak	Elinden ve dilinden emin olamama						22	49/156-3	İçkale	Nâ-mahrem ile görüşme ve kendi halinde olmama	Mahalleli	Üç erkek üç kadın	M/H	6	1724
24	49/176-3	İbn Salih	Sürekli olarak küfür ve kavga (kendi aralarında)						23	49/161-3	Hocacıgan	Adam yaralama	Mahalleli	Erkek	M	1	1724
23	49/161-3	Hocacıgan	Adam yaralama						24	49/176-3	İbn Salih	Sürekli olarak küfür ve kavga (kendi aralarında)	Mahalleli	Ana ve oğulları	M	3	1724
22	49/156-3	İçkale	Nâ-mahrem ile görüşme ve kendi halinde olmama						25	49/194-5	Kalacak	Elinden ve dilinden emin olamama	Mahalleli	Kadın	M	1	1724
21	49/156-2	Karakayış	Nâ-mahrem ile görüşme						26	49/206-3	Piri Paşa	Kendi halinde olmama	Mahalleli ve mübaşir	Anâ-oğul	M	2	1724
20	49/150-4	İbn Şahin	Nâ-mahrem ile görüşme						27	49/27-1	Çıralı Mescid	Tanbur ve alet-i fisk çalmak, mahalle dışından kişileri evine toplamak (evini meyhane haline getirmek)	Mahalleli ve mübaşir	Erkek	H	1	1723
19	49/145-1	Topraklık	Baldızı ile yasak ilişki						28	49/41-4	İlgin/Ağras	Herkese küfür etmek	Köyün sipahisi ve mübaşir	Erkek	M	1	1723

JHS

65

History Studies

Volume 6
Issue 6
December 2014

38	52/128-4	Eflatun		Kendi halinde olmama, iftira etme	Mahalleli	Anâ-oğul	H	2	1731
37	52/112-2	Aksinle		Kendi halinde olmama, zil ile oynama,	Mahalleli	Kardeş (erkek)	M	2	1731
36	51/35-1	Aksinle		Kendi halinde olmama, nâ-mahremle görüşme	Mahalleli	Kadın	M	1	1728
35	51/235-1	Şeyh Osman Rumi		Mescide yakın ev alma (gayrimüslim)	Mahalleli	Karı-koca ve oğulları	H	3	1729
34	50/286-4	Bâb-ı Aksaray		Sebepler bildirilmemiş (muhtemelen ahlaki bir durum olmalı)	Mahalle ahalisinden bir kişi (isim belirtilmemiş)	Kadın	M	1	1726
33	50/239-1	İçkale		Akli dengesi bozuk olduğu için namahrem yerlerini açarak ortalıkta dolaşmak	Mahalleli	Kardeş (kız ve erkek)	M	2	1726
32	50/166-3	Durak Fakih		Fuhuş yapmak	Mahalleli ve mübaşir	Kadın	M	1	1726
31	50/166-3	Türbe-i Celaliye		Fuhuş yapmak	Mahalleli ve mübaşir	Kadın	M	1	1726
30	49/155-4	İçkale		Evlerine levent getirmek	Mahalleli	Karı-koca	H	2	1724
29	49/107-3	Aynedar		Şurbu'l-hamr ve târik-i salât etmek	Mahalleli	Erkek	M	1	1723

48	54 / 113-1	Hatunsaray Botsa	Eşirra, dilâzar,	Karye ahalisi	Kadın	M	1	1738
47	53/84-1	Kuzgunkavak	Kendi halinde olmama, bi-namaz olma, şurb-i hamr	Mahalleli	Karı-koca	M	2	1736
46	53/77-1	Nişantaşı	Bi-namaz olma, nâ-mahrem görüşme	Mahalleli	Erkek	M	1	1736
45	53/76-1	Öylebekledi	Dil-zâr olmak ve hırsızlık yapmak	Mahalleli	Karı-koca	M	2	1736
44	53/ 52-4	Nehr-i Kafur	Nâ-mahrem ile görüşmek	Mahalleli	Erkek	M	1	1736
43	53/247-1	Şeyhaliman	Kefilsiz ve mülkü yok	Mahalleli	Kadın	M	1	1737
42	53/174-3	Karakayış	Kendi hallerinde olmama, dilzâr olma, alet-i harp ile gezmek	Mahalleli	Erkek ve iki karısı	M	3	1736
41	53/154-3	Çavuş	Şürbu'l-hamr, bi-namaz, mürtekeb olma	Mahalleli	Karı-koca ve oğulları	M	3	1736
40	52/69-3	Hoşhan	Eiinden ve dilinden emin olmamak	Mahalleli	Erkek	M	1	1731
39	52/177-3	Sinanperaken desî	Hırsızlık yapan oğluna yardım ve yataklık etmek	Mahalleli	Kadın	M	1	1731

JHS

67

History Studies

Volume 6
Issue 6
December 2014

68	56/61-3	Uluurmak	Nâ-mahremle basılma	Mahalleli	Kadın ve annesi	M	2	1742
67	56/138-3	Hoca Faruk	Nâ-mahremle görüşme	Mahalleli	Kadın	M	1	1743
66	56/138-1 56/71-5	Kürkçü	Oğlancılık	Mahalleli	Erkek (kardeş)	M	3	1743
65	56/121-2	Hoşhan	Hırsızlık	Mahalleli	Erkek ve annesi	M	2	1743
64	55/84-4	Bab-ı Aksaray	Yed ve lisanından emin olmama (kötü sözlü ve dedikoducu)	Mahalleli	Kadın	M	1	1741
63	55/144-1	Şeyhahmed	Şarap içme ve alet-i harp ile gezme	Mahalleli	Erkek (akraba değil)	M	2	1742
62	55/131-4	Hacı Emir	Pezevenk olma	Mahalleli	Erkek	H	1	1741
61	55/123-3	Eflatun	Nâ-mahrem ile görüşme, kendi halinde olmama	Mahalleli	Kadın	M	1	1741
60	55/122-4	Kerimdede	Kendi halinde olmama, diltzar olma, Ümmet-i Muhammed'e ihzar, menzile nâ-mahrem alma	Mahalleli	Karı-koca ve kızları	M	3	1741
59	55/118-2	İbn Kemal	Nâ-mahremden kaçmama, elinden dilinden emin olmamak	Mahalleli	Kadın(akraba değil)	M	2	1741

Osmanlı Toplumunda Mahalleden İhraç Kararları ve Tatbiki: Konya Örneği (1645-1750)

69	57/106-5	Kalenderhane	Kendi halinde olmama, pezevenk olma	Mahalleli	Kadın	M	1	1749
70	57/116-4	Abid	Irzlarına sahip olmama, hırsızlık	Mahalleli	Karı-koca	M	2	1749
71	57/127-3	Arablar	Şirret olmak	Mahalleli	Kadın	M	1	1749
72	57/25-4	Abdülmuin	Hosnud ve razı olmama	Mahalleli	Kadın	M	1	1748
73	57/25 -5	Kurb-ı Cedid	Nâ-mahremle görüşme	Mahalleli	Kadın	M	1	1748
74	57/29-1	Türbe-i Celaliye	Nâ-mahremle görüşme	Mahalleli	Kadın	M	1	1748
75	57/70-4	Sahra-Çumra	Hırsızlık	Köylü	Karı-koca	M	2	1749

JHS
70

*History
Studies*

*Volume 6
Issue 6
December
2014*